

Kunigas Adolfas Sabaliauskas (1873–1950): įsižiūrint į folkloristo profilį

VILMA DAUGIRDAITĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Antakalnio g. 6, 10308 Vilnius

El. paštas vilma.daugirdaite@liti.lt

Šis straipsnis sumanytas kaip kunigo Adolfo Sabaliausko biografija. Prisimenant jį kaip poetą, folkloristą, religinės literatūros rengėją, meno kolekcionierių paprastai minimos tik jo vykdytos plačios kultūrinės veiklos kryptys, indėlio į vieną kurią sritį faktas. Tyrime siekiama pateikti istorinį matmenį turintį susistemintą biografinį pasakojimą, padedantį įk kontekstinti atsietai minimus kunigo gyvenimo faktus ir įsižiūrėti į šią asmenybę kaip savo epochos žmogų, modernėjančios XIX–XX amžių sandūros dvasininkijos atstovą. Siūloma A. Sabaliausko biografijos interpretacija, kurios struktūruojančia atrama tapo folkloristinė veikla, leidžia konstatuoti, kad Žemaičių kunigų seminarija valstiečių kilmės kunigą paruošė ne tik ganytojiškai veiklai: mokymosi seminarijoje metai buvo ir jo santykio su tautinėmis ideologinėmis vertybėmis bei valstietiška kultūra formavimosi etapas. Pasirinkęs puoselėti lietuviškąją kultūrinę tradiciją Žemaičių kunigų seminarijos ugdytinis visą gyvenimą sąmoningai derino kunigystę ir platų kultūrinį darbą. Šiuo aspektu žvelgiant į netolydžią tautosakinę A. Sabaliausko veiklą, atsiskleidžia, kaip su dvasininko tarnystės susiję pokyčiai sąlygojo besikeičiančią jo poziciją lietuvių folkloristikos lauke.

Raktažodžiai: Adolfas Sabaliauskas, kunigas, folkloristas, lietuvių folkloristika, biografija, tautinis atgimimas

Dar tarpukariu vertinant kanauninko Adolfo Sabaliausko – poeto, vertėjo, tautosakininko, religinės literatūros rengėjo – plačią kultūrinę veiklą iš viso jo kūrybinio palikimo buvo išskiriami tautosakiniai darbai [8; 36]. Kunigo parengtus dainų leidinius bei muzikinio folkloro publikacijas jau iš istoriniam vertinimui saugaus laiko nuotolio žvalgantys dainuojamosios tautosakos, muzikinio folkloro tyrinėtojai patvirtina anuomet ne panegiriškai vardytus jo nuopelnus lietuvių kultūrai ir folkloristikai [68; 43; 64; 71 ir kt.]. Tačiau į visą katalikų dvasininko folkloristinę (kaip ir apskritai kultūrinę) veiklą dėl istoriografijoje įsitvirtinusios faktografinės medžiagos skurdumo, susiklosčiusių jos recepcijai nepalankių istorinių aplinkybių liko giliau nepažvelgta. Šiomet minimos Adolfo Sabaliausko–Žalios Rūtos 150-osios gimimo metinės motyvavo permąstyti paprastai gana siaurai profiliuojamą tautosakinę jo biografijos pusę. O akademiniam naratyve dar niekieno nepanaudoti arba reflektuojami ne mums rūpimais aspektais archyviniai ir spausdinti šaltiniai, atskleidžiantys,

kad apie kanauninko gyvenimą ir darbus daugiau kalbame negu juos pažįstame ano meto sociokultūriniam kontekste, paskatino rašyti jubiliejinį biografinį tekstą. Biografiniu tyrimu siekiama apibendrinti istorinę atmintį apie A. Sabaliauską kaip folkloristą, kartu, permaštant stereotipais į kultūrinę sąmonę įaugusius teiginius, pamėginti pateikti vientisesnį šio asmens, modernėjančios XIX–XX amžių sandūros dvasininkijos atstovo, portretą. Atraminiu šaltiniu renkamas Kauno arkivyskupijos kurijos archyve saugomas autobiografinis pasakojimas „Kan. A. Sabaliausko autobiografija: vieno žmogaus gyvenimas“ [21], kuris gretinamas su patikimumo suteikiančiais kitais dvasininko gyvenimą nušviečiančiais archyviniais dokumentais, autentiškos laiko dvasios nestokojančiomis skirtingo turinio ir apimties spaudos publikacijomis.

KULTŪRINIAM DARBUI SUBRANDINUSI APLINKA

Adolfas Sabaliauskas gimė 1873 m. rugsėjo 4 d. (pagal tuo metu Rusijos imperijoje galiojusį Julijaus kalendorių – rugpjūčio 23 d.) Krikščių sodžiuje, Biržų valsčiuje. Trisdešimt dešimtinių žemės turėjusių ūkininkų Jono Sabaliausko ir Ievos Sabaliauskienės (Paliulytės) šeimoje Adolfas buvo antras vaikas, augęs su keturiais broliais ir dviem seserimis. Devynioliktoje šimtmetyje praėjusi vaikystė tikriausiai ir negalėjusi būti kitokia, nei liudija autobiografinio pasakojimo įrašai: vaikus supęs ramus, nusistovėjęs, tačiau nelengvas valstiečio gyvenimas. Svarbi ir sodri valstietiškos kasdienybės dalis dar buvo ir tautosakos bei papročių pasaulis. Tačiau kultūros žmonių panašios patirties refleksijos verčia manyti, jog kasdienybėje išgyventa tradicinė kultūra būsimam folkloristui, pasitelkiant poeto Kazio Bradūno žodžius, tuo metu atrodė taipgi gana kasdieniška [7, 81–82] (taip pat plg. [69, 48–50]).

Išaugo lietuviškoje katalikiškoje šeimoje, nors krikšto metrikuose Adolfas ir buvo užrašytas Sobolevskiu, o skaityti, nesant kitokių galimybių, teko mokytis iš lenkiško elementoriaus, padedamam iš Papilio tėvų parvežtos špitolninkės Uršulės [21]. Autobiografiniam pasakojime nerasime deklaratyviomis tėvų pažiūromis ar įsitikinimais motyvuojamo šeimos neatitrūkimo nuo lietuviybės; tautinės jų nuostatos skleidžiasi per kasdienybės realijas, tokias kaip, pavyzdžiui, namų knygynėlis: „Krikštasuolėje buvo pakabinta spintelė su knygomis, kiek atsimenu, daugiausia iš vysk. Valančiaus laikų ir jo paties veikalų. Buvo Palangos Juzė, Žemaičių Patarlės, Bromas, Evangelijos, kantičkos ir k.“(1) [21]. A. Sabaliauskas mini, kad knygas surinkęs senelis Vincentas Sabaliauskas, kurio būta šviesaus, rimto ūkininko [21]. Bet galima įtarti jas čia pakliuvus ir kitu būdu. Dėdės Mykolo Paliulio sūnus Stasys rašo, kad judviejų su Adolfu dėdė Tomas (Tamošius) Paliulis „[k]eletą kartų pėsčias yra nuėjęs pas Valančių į Varnius ir parsinešęs knygų“ [41, 66]. Perdėta būtų teigti, kad čia tik probėgšmais užgriebtas lietuviškasis vaikystėje supusios aplinkos koloritas jau tuomet būsimam kunigui įžiebė meilės lietuviškumui jausmą. Tačiau ši medžiaga savaip reikšminga siekiant pažinti socialinę aplinką, iš kurios jis pateko į Žemaičių kunigų seminariją Kaune, kur studijų metais ir susiformavo lietuviybės ir nacionalinės kultūros idėjas žadinusi jauno klieriko pasaulėžiūra.

Gyvenimo pasirinkimai galėjo būti ir kitokie. Kas žino, ar lietuviškos valstietiškos kilmės būtų pakakę atlaikyti nacionalinės savimonei atsparumo išbandymą rusifikacija, pasirinkus kurią nors Rusijos aukštąją mokyklą, ypač turint omenyje, kad jau rusiškoje Papilio pradžios mokykloje, vėliau Šiaulių gimnazijoje, kurią pradėjo lankyti 1884 m., pro rusų kalbos ir kultūros įtaką lietuviškoji tautinė mintis neprisiskverbė: „Ir gimnazijoje ir

(1) Cituojant rankraštinius dokumentus, jų kalba netaisyta.

bute buvo užginta kalbėti lietuviškai; todėl čia kitaip ir nebuvo kalbama kaip rusiškai. Be to per visą mano buvimą gimnazijoje iš niekur nebuvo jaučiama agitacijos už lietuvių, nors tai jau ir buvo „Aušros“ gaidynė; todėl patriotizmas mummyse snaudė“ [21] (taip pat žr. [67, 44–45]). Atitrūkimą nuo lietuviškosios tautinės minties ir apskritai nuo lietuviškumo Šiaulių laikotarpiu jis yra paliudijęs ne tik retrospektyviame tekste – jau vėliau rašytoje autobiografijoje; apie tai užsimena ir 1895-aisiais Juozui Tumui siųstame laiške apie mirusį bendramokslį seminaristą, buvusį Šiaulių gimnazijos auklėtinį Kazimierą Kurklinskį, tik kunigų seminarijoje atsidadavusį tautinei kultūrinei veiklai:

Szauliūse tūmet laikai buvo liberalizskų, demokratiszkai-idealizskų supratimų. Gimnazistų tikslas buvo iszdirbti честнаго человека. <...> Todel, kad maždaug apsiszviesti ir pažinti karalystės padėjimą, tapo jau nū senų senovės tarp mokitinių užvestas paslaptinis knigynas (tik Tau tą sakau), kuriame ivairiausios įtalpos knigos tilpsta: ne tik socializskos priek valdžią, bet ir moralizskos blogos vertės: contra religionem et mores <...>. Tevyniszkos meilės tada Szaulij dar nežinojo, todėl ir knigų su atsakanczia įtalpa nebuvo. (Dabar sako esą.) [53].

Lietuviškasis gyvenimas negalėjo reikštis ir per tikybos pamokas, nes sielovadiniai dalykai taip pat dėstyti rusų kalba: „Kapelionu nuo pirmos klasės <...> buvo kun. Mamertas Žotkevičius. Gal dėl to, kad tikyba buvo dėstoma rusų kalba, jis gilesnės įtakos man nedarė; tikyba nesudomino, ir aš jos, matyt, nesimokiau: gaudavau tik trejukes. Tokį pažymį turėjau ir išeidamas iš Šiaulių gimnazijos, baigęs šešias klases“ [21]. Reikia manyti, kad būta dar ir kitokios tokio rezultato priežasties – prasta, gimnazistų amžiaus neatitinkanti religinio ugdymo programa, taip pat religinės literatūros stoka [53], galbūt ir paskatinusi, vėliau, tapus kunigu, aktyviai įsitraukti į jos rengimą.

Į vieną sudėjus trejetą iš tikybos, vėstančius religinius jausmus ir dar vadinamąją pirmėivystę, kuriai tuo metu prijautęs, akivaizdu, kad asmeninių motyvų rinktis dvasininko karjerą septyniolikmečio gimnazisto neturėta. Tačiau tėvas siekė išleisti sūnų į kunigus: tokį jo, kaip ir daugumos to meto pasiturinčių valstiečių šeimų, pasirinkimą bus lėmę „dievobaimingumas <...>, pagarba, kuria liaudis buvo apgaubusi dvasininkų luomą, bei tiesioginė materialinė nauda, kurią įgydavo šeima, savo gretose turinti kunigą“ [44, 138]. Nors būtent kunigystėje A. Sabaliauskas atras savo pašaukimą ir po penkiasdešimties metų reikš dėkingumą kunigo keliu jį pastūmėjusiam tėvui, tuomet jautėsi, paties žodžiais iš laiško J. Tumui tariant, „prispirtas naminių reikalų“, dalyvaujantis nerašytame šeimos sutarime, kuriame sprendė ne jis:

Žinojau ir jaučiau, kad su tėvu ginčų negali būti, kad jo visa svajonė dėl manęs buvo matyti mane kunigu, ir jis nuo to nieku būdu neatsisakys. Ir aš jaučiau, kad čia kalba žmogaus ir tėvo visa viltis susilaukti vaisių savo ilgų metų kruvino darbo ir išsižadėjimų, o taip pat aukų, mano labui daromų, mano brolių ir seserų. // Per daug buvau jaunas, ne pilnų 17 metų, kad būčiau turėjęs valios savarankiškai eiti savu, tiesą pasakius, visai dar negalvotu ir nespręstu, keliu, o ir per daug buvau jautrus, kad neatsiliepčiau į visos šeimos man daromas aukas. Taigi nors toj valandoj ir negalvojau būti kunigu, ir kunigystė man lyg buvo primetama, bet tėva valiai nusilenkiau ir, mokslo metams pasibaigus, iš Šiaulių gimnazijos šešių klasių atstatą pasiėmiau [21].

Mokslas Žemaičių vyskupijos kunigų seminarijoje Kaune paprastai paminimas kaip Adolfo Sabaliausko biografijos faktas ir atskiro dėmesio nėra sulaukęs. Aptariant jo darbus

ir suteikiant jiems norimą turinį bei aktualumą dažnai atskirai kalbama apie folkloristo, poeto, vertėjo, meno kolekcionieriaus indėlį į Lietuvos kultūrą ir neįsižiūrima į šią daugia-briaunę asmenybę kaip savo epochos žmogų, neanalizuojamos vieną ar kitą apsisprendimą lėmusios aplinkybės, jį skatinę asmeniniai motyvai. Iš tiesų būtent seminarija jį paruošė ne tik ganytojiškai veiklai; mokymosi seminarijoje metai buvo ir santykio su nacionalinėmis ideologinėmis vertybėmis bei valstietiškąja kultūra formavimosi etapas.

Kaip jau ne sykį pabrėžta, pamatą Lietuvos Katalikų bažnyčios lituanizacijai padėjo Motiejaus Valančiaus dvasininkija – XIX a. 5–7-ajame dešimtmetyje Žemaičių vyskupijos kunigų seminarijoje išugdyta kunigų karta, pati dar tebepuoselėjusi lenkiškąją istorinę bei kultūrinę tradiciją. Katalikybės ir modernaus tautiškumo ryšys ėmė formuotis tik XIX ir XX amžių sandūroje, kai tautinių idėjų sklaidos Lietuvoje intensyvėjimą patyrusi naujoji kunigų karta pradėjo įsiliesti į nacionalinį lietuvių judėjimą [70, 268]. Nuo XIX a. 9-ojo dešimtmečio pabaigos, pasak istoriko Juozapo Stakausko, „tautiškumo banga, kaskart vis labiau plisdama ir stiprėdama, pagavo visą jaunesniosios kartos Žemaičių vyskupijos dvasininkiją“ [66, 148]. Neatsitiktinai A. Sabaliauskui atrodė svarbu pažymėti, kad įstojus į seminariją 1890 m. čia dar tebeviešpatavo lenkų kalba (2), tačiau lietuviybės dvasios vėjas jau dvelkė – ją kurstė susipratę lietuviai draugai, žadino seminarijos bibliotekos lituanistikos fondo knygos, stiprino slapta į seminariją patenkanti lietuviškoji spauda ir kiti veiksniai [21] (taip pat žr. [67, 50]). Paminėdamas kanauninko Adolfo Sabaliausko-Žalios Rūtos 70 metų amžiaus sukaktį Aleksandras Merkelis įvardijo jį esant vienu „iš tos jaunosios kan. Tumo-Vaižganto kartos kunigų, kurie be bažnytinio darbo taip pat energingai dirba ir tautinės kultūros darbą“ [9, 197]. Tokia nuostata turėtų būti atraminė, siekiant plačiau suprasti šios kultūros asmenybės interesus ir pasirinkimus.

Nacionalizmo ir tautinės kultūros idėjų plitimas glaudžiai siejosi su katalikybe ir aktyvino pastarosios lituanizaciją (lietuviškos religinės literatūros rengimą ir vertimus, lietuvių kalbos integravimą į religinę praktiką), lietuviškas švietėjiškas tautą konsolidavusias, tačiau tuo metu dar slaptai įgyvendintas iniciatyvas (įvairių draugijų steigimąsi ir pan.). Lietuviybės idėjos tapo stipriu akstinu pažinti liaudies paveldą ir įsitraukti į, pavadinkime, folkloro rinkimo sąjūdį. Dažnu atveju, kalbant apie tautosakos rinkėjus kunigus, archyvuose atrandamus rankraštinius kunigų dainų rinkinius, kunigų seminarijų auklėtinių įsitraukimas į šį kultūrinį darbą vertinamas kaip savaiminis romantizmo ir herderizmo idėjų ar moksliško domėjimosi lietuviškais dalykais atgarsių paveiktas pasirinkimas.

Minint Adolfą Sabaliauską kaip tautosakos rinkėją įprasta remtis publikuotu jo paties pasisakymu, esą, galimas daiktas, kad norą rinkti dainas sužadinę Antano Juškos dainų rinkiniai, kuriuos ėmęs skaityti turbūt jau pirmame ar antrame seminarijos kurse, rengdamas profesoriaus Kazimiero Jauniaus egzaminui rašto darbą „Rūta mūsų dainose“ [39, 137; 34, 326]. Jis vėliau per J. Tumo rankas pateko į *Žemaičių ir Lietuvos apžvalgą* [51], o liaudies dainų žalios rūtos įvaizdis tapo poeto literatūriniu slapyvardžiu. Netektų abejoti, kad tarp lietuvių šviesuomenės platų atgarsį sukėlė XIX a. išleisti brolių Juškų dainynai – kad ir kaip vertinti, jie pirmiausia matuoti lietuviškumo matu [15, 212–220] – turėjo įtakos jauno

(2) Pažymėtina, kad pagal 1843 m. patvirtintus Rusijos imperijos Romos katalikų vyskupijų seminarijų įstatus teologinių dalykų dėstomoji kalba buvo lotynų, neteologinių dalykų – rusų, homiletika dėstyta vietinėmis vyskupijų kalbomis ir dialektais [70, 38–39]. A. Sabaliausko pateikiama informacija patvirtina jo mokymosi seminarijoje metais šiuos įstatus tebegaliojus: „Dėstomoji kalba buvo lotynų, lietuvių ir rusų. Gi lenkų kalba buvo oficialioji susikalbėjimo, aiškinimų, meditacijų, skaitymų [kalba]“ [21].

klieriko savimonei, kaip ir seminarijoje slaptai plitusioje to meto lietuviškoje spaudoje pasirodydavę raginimai, kvietę kunigus sekti Antano Juškos pavyzdžiu ir jungtis prie dainų rinkimo darbo [5, 309–313]. Tačiau žinant, kad seminarijos auklėtiniai gana plačiai įsitraukė į tautosakinį darbą, galbūt ne visada iki galo suprasdami tokio pasirinkimo prasmę, tikėtina, kad juos tam turėjo motyvuoti ir platesnė aplinka, formavusi sąmoningą tautinę sampratą, brandinusi ir vienijusi lietuviškai visuomeninei ir kultūrinei veiklai. Kaip argumentą čia paranku telktis minėtą epistolinį A. Sabaliausko tekstą, kuriuo atsiliepė į J. Tumo prašymą siųsti jam žinias seminaristo K. Kurklinskio nekrologui:

Paskutineis metais parrasze 60 puslapių (ar lapų) Kun. Pabrežos botanikos knygos; nemažas tai darbas buvo tik suraszyti sunkei skaitamo raszto ir labai žemaitiszkoj kalboj. (Jis tą nusiuntė į Ameriką Kaupui.) Daukszos Postilos daugiau už kitus parrasze ir par vakacijas daug partaisė. // Kalbų mokėjo 7 <...> // Balsą nekokį turėjo, bet ausį tobulą; giđdomos dainos be jokio muziszko įnagio lengvei gaidą užraszydavo. Dainuszų gaidų buvo surinkęs api^e 100; 80 meliodijų dainų nusiuntė anam kunigui, kurs rinko gaidas (atmeni, pas kun. Maculeviczė), kurs prižadėjo Nabasznikui sugražinti; bet neiszpilde; teip kad kažkur tos meliodijos dabar yra. Ant jo daiktų licitacijos nusipirkau jo visas gaidas; tarp jų daug yra (kaip regisi, nors po gaidomis žodžių nera) dvasiszų isz kanticzkos giđsmių natų ir kelios užraszytos dainos; nežinau kaip jas suvartoti. <...> // Kad a.a. Kaz. Lietuvų mylėjo ir apie ją rupinosi, nors nebuvo litvomanu, nereikia sakyti, gana rodo palaikos jo darbų, teip striukame laike veiktų [53].

Ši citata galėtų būti lietuviybės idėją kunigo Juozo Tumo-Vaižganto pažiūrose (iki 1904 m.) nagrinėjusios istorikės Vilmos Žaltauskaitės daromų išvadų papildymas, leidžiantis jos tyrimo apibendrinimus taikyti visai dvasininkų kartai, kurios katalikybei natūraliai prireikė lietuviybės, nors ne iš karto suvokta, kur ta lietuviybė skleisis [77, 260].

Kalbant apie moksliško požiūrio į folklorą formavimąsi jau seminarijos metais, verta dėmesio dar viena laiško citatoje minima aplinkybė – lietuvių dainų melodijomis besidomėjusio kunigo apsilankymas pas seminarijoje profesoriavusį Maciulevičių – Joną Mačiulį-Maironį, šiandien priskiriamą „tautinio judėjimo veikėjų kartai, kuri plačiai plėtojo naująją praeities, dabarties ir ateities sąryšių, suprastų tautiniu būdu, programą“ [14, 86]. 1892-aisiais jis keleriems metams buvo grįžęs į Žemaičių kunigų seminariją po studijų Peterburgo Romos katalikų dvasinėje akademijoje (1888–1892) ir jau tuomet, kaip prisimena A. Sabaliauskas, nebuvo indiferentiškas tautiškumo klausimu: „Mes iš karto pajutome, kad jis lietuvis patrijotas, nes dėstydamas dogmatiką <...> įrodymams cituodavo ir lietuviškus autorius“ [21]. Stokojant žinių, spekuliatyvu spėlioti apie dar nepažintus lietuvių folklorą užsimojusių rinkti ir tirti mokslo žmonių ir susipratusių klierikų mokslinių ar dalykinių ryšių mezgimosi būdus, tačiau A. Sabaliausko minimas atvejis duoda pagrindą manyti buvus galimybę jiems rasti ir kartu kunigų įsitraukimą į tautosakos rinkimo darbą vertinti kaip gilesnes šaknis nei romantinis susižavėjimas turintį reiškinių.

Katalikybės ir modernaus tautiškumo sintezės idėja nusipelnytų detalesnės analizės, nes A. Sabaliausko „litvomanija“ reiškesi daug plačiau nei mums šiuo kartu aktuali folkloristinė jos pusė. Tie aspektai organiškai įsilies į tolesnę biografijos tekstą tiek, kiek jie bus svarbūs atskleidžiant kultūrinių interesų ir kunigystės dermę.

TAUTOSAKININKO KELIO PRADŽIA

Adolfo Sabaliausko biografijos kūrėjai disponuoja iš esmės jo paties į rankas įduotais tautosakinio darbo pradžia paliudijančiais šaltiniais, pasak kurių, dalykinis susidomėjimas folkloru, vėliau radusiu svarbią vietą kunigo gyvenime, pasireiškė dar seminarijoje: tautosaką pradėjo užrašinėti bene nuo 1893 m., taigi būdamas vos dvidešimties, ir išvykdamas kunigauti į Kuršą jau turėjo surinkęs per šimtą dainų, kelis šimtus kitokių dalykų [37, VII–VIII; 39, 137–138]. Datomis ir užrašytos tautosakos vienetai grindžiami A. Sabaliauską kaip tautosakos rinkėją reprezentuojantys jo paties parašyti tekstai suteikia pagrindą manyti jauną klieriką entuziastingai įsitraukus į šią veiklą, kuriai tarsi pakakę įgimto prisirišimo prie to, kas etnografiškai lietuviška. Toks istoriografijoje įsitvirtinęs gal kiek romantizuotas įsivaizdavimas tarsi disonuotų su cituoto 1895 m. J. Tumui rašyto laiško ištrauka, leidžiančia abejoti dar miglotai savo ateitį su folkloru siejusio jaunuolio sąmoningu pasirinkimu ir tvirtu apsisprendimu: mirusio bendramokslio užrašytas religinių giesmių natas ir kelias liaudies dainas įsigyja dar nežinodamas, kaip jas panaudos.

Šiandien įsitvirtinęs folkloristo biografijai palankus siužetas dėliososi išleidžiant iš akių pačiam siužetui nereikšmingą faktą. 1890 m. į Žemaičių vyskupijos kunigų seminariją įstoję A. Sabaliausko kurso draugai baigiantis 1894-iesiems buvo iššventinti į kunigus. Adolfas, teturėdamas dvidešimt vienerius metus, galėjo priimti tik subdiakono šventimus. Kunigystės šventimai, pritaikius visas išimtis, suteikti po pusantrų metų. Tikėtina, tada folkloro dvasia dar alsavusiame gimtajame kaime iššventinimo į kunigus laukęs jaunuolis, nesant intensyvesnės intelektualinės ar religinės veiklos, ir pradėjo aktyviau realizuoti studijų metais gludintą idėją. Kita vertus, kas dabar pasakys, ar ne anuomet įgytas įdirbis (gal netgi įgūdis) ir sustiprino tarsi savaime suprantamą pasiryžimą užrašinėti folklorą, tapusį neatsiejama viso tolesnio gyvenimo dalimi. Juk reikėjo laiko, kad jaunystėje, ypač lankantis dėdžių Mykolo ir Tamošiaus Paliulių namuose, patirtas susižavėjimas „garbinga, aukštos dvasinės kultūros ir gilių senų tradicijų gyvenimo dvasia“ [21] transformuotųsi į mokslinį domėjimąsi tąja kultūra.

Kunigystės šventimus 1896 m. vasario 25 d. suteikė Žemaičių vyskupijos sufraganas Antanas Baranauskas: „Pagal priimtą etiketą padariau vizitą savo konsekratoriui, vysk. Baranauskui, lyg didžiudamasis, kad ir jo, kaip didelio vyro, dvasia nužengė ant manęs konsekravimo metu“ [21]. Šis faktas XX a. pirmosios pusės naratyve galbūt sąmoningai buvo nutylimas dėl Seinų vyskupo polonofilijos, tuo metu nusistovėjus ryškiai tautoskyrai tarp poeto ir prolenkiškų pažiūrų vyskupo tapatumų (plačiau žr. [1, 29–36]). Sureikšminant tarnavimą ne tik Bažnyčiai, bet ir lietuvių tautai, simbolinė reikšmė suteikiama pirmosioms mišioms, laikytoms per šv. Kazimierą (kovo 4 d.): „Manding, ta diena jubilio išsirinkta nepripuolamai: kun. Sabaliauskas per visą savo amžių rūpestingai sekė tojo savo tautiečio Šventojo pėdais – globojo senąją Lietuvą“ [76]. Katalikiškąją lietuviškumą simbolizuojančiais vardais ir titulais palydėtas į kunigų luomą A. Sabaliauskas liks ištikimas esminiais gyvenimo principais tapusioms katalikybei ir lietuvybei. Pasak amžininkų, jis suranda laiko joms abiem, „[t]ik atrodo, kad jo prigimtyje glūdi palinkimas ne grandioziškus planus kurti ir kitiems pavesti juos įvykdyti, bet prisitaikant prie aplinkybių jam gema, pasakytum, miniatiūriški sumanymai, ir jis pats imasi juos realizuoti“ [8, 187–188]. Gebėjimas prisitaikyti prie aplinkybių tikriausiai ir paaiškina svarbų A. Sabaliausko, tautosakininko, biografijos bruožą – dvasininko folkloristinę veiklą buvo sąlygojama kunigiškosios tarnystės pokyčių.

Kalbamu laikotarpiu Žemaičių vyskupijos kunigų seminariją baigusius kunigus, ypač vadinamuosius „litvomanus“, neretai „nukeldavo į tokias vietas, kur tautiškas veikimas galėtų kuo mažiau reikštis“ [35, 46]. Viena tokių vietų buvo Kuršas. Į Kuršą, iš pradžių vikaru į Liepoją, vėliau klebonu į Lyvbėržę, buvo paskirtas ir A. Sabaliauskas (3). Ką tik baugusio seminariją jauno vikaro socialine erdve tapo dinamiškas, daugiakalbis Liepojos miestas, apie kurį rašydamas pabrėš, jog viskas čia buvę svetimais, išskyrus gal tik Katalikų bažnyčią, nors jos tvarka ir kalba taip pat skyrėsi nuo Lietuvos bažnyčių [21]. Tačiau patekęs į prielankią Liepojos dvasininkų draugiją jis entuziastingai įsitraukė į parapijos darbą, sąžiningai eidamas vikarui privalomas pareigas, kitų ir pats užsikraudamas. Atviro priešiško nuo seno bažnyčioje vartotai lenkų kalbai nerodė (4), tačiau išliko ištikimas ir lietuviybės principams, skirdamas daug dėmesio čia paprastai dėl ekonominių priežasčių atvykdavusių lietuvių katalikų pastoracijai, stiprinusiai krikščioniškas ir tautines vertybes. Akivaizdu, kad susiklosčiusios tokios sąlygos ribojo galimybę tęsti tautosakinį darbą; ir per Kuršę praleistus dešimt metų (1896–1906) savo dainų rinkinį papildė tik 55 dainomis [39, 137].

Kita vertus, Liepojos laikotarpiu atsivėrė galimybės ne tik įgyti tvirtesnes atramas profesiniams dvasininko pagrindams, bet ir sustiprinti muzikinius įgūdžius, ateityje praveršiančius folkloristinei veiklai. XIX a. pabaigoje plečiantis miestui čia ėmė įsikūrinėti vis daugiau lietuvių, kurie, pasinaudodami palankesnėmis nei Lietuvoje sąlygomis vystyti visuomeninei-kultūrinei veiklai, būrėsi į grupes (peraugšiančias ir įvairias draugijas), organizavo lietuviškus vakarus (5), platino lietuvišką spaudą. Tuo metu A. Sabaliausko ir sueita į didesnę pažintį su keletu lietuviškų šeimų, artimesnį bendravimą su proletuviškų pažiūrų Kuršo kunigais, užmezgti ryšiai su vargonininkais, gerais muzikais (tarp jų nuo 1900 m. Liepojos katalikų bažnyčioje vargonininkavusiu Aleksandru Kačanausku, Mintaujos vargoninku Juozu Gruodžiu), įsigyta fisharmonija, pradėta muzikuoti: „Pats per save pramokau groti ir tai man sudarė daug malonumo ir atilsio laisvu metu. Buvau pramokęs net jau tiek groti, kad keletą kartų b[აžnyčio]je atgrojau Mišias, neatėjęs vargonininkui“ [21]. Šis žingsnis neabejotinai susijęs su visada jaustu polinkiu į muziką: dar mokydamasis Šiaulių gimnazijoje, užsidirbęs už privačias pamokas penkis rublius, nusipirko smuiką; seminarijoje jau norėjęs kaip reikiant prasilavinti muzikos, tačiau tuometis seminarijos inspektorius prelatas Edwardas Borowskis nedavęs leidimo privačioms pamokoms [21] (6).

Kita vietinė aplinkybė lėmė, kad dar vienas atsitiktinumas pritaptų prie tarsi dėsningai besiklosčiusios Adolfo Sabaliausko tautosakininkiškos biografijos. Aktyvus pastoracinis

- (3) Fribūro universiteto lietuvių studentų „Rūtos“ draugijos kronikoje, saugomoje Kauno arkivyskupijos kurijos archyve (byla 373), rašoma, kad į Kuršą jis pateko „[m]okėdamas lietuviškai, latviškai ir šiek tiek vokiškai“ [22, 267].
- (4) Plačiau Liepojos lietuvių polonizaciją yra aptaręs 1901 m. „Rūtos“ draugijoje skaitytoje paskaitoje [22, 268–276].
- (5) A. Sabaliauskas prisimena, į vieną tokį „lietuvių kalboje vaidinim[ą]“ vykus visą kleboniją drauge su klebonu E. von Roppu [21].
- (6) Šiuo atveju kalbama apie muzikinių žinių gilinimą. Muzikiniai pagrindai seminarijoje buvo gauti. 1904 m. *Dirvoje-Žinyne* paskelbtame straipsnyje netgi remiamasi klierikams giedojimo pamokas dėsiusio prelato E. Borowskio išsakyta nuomone apie lietuvių dainų tonacijas, išnašoje pridėdamas, kad „[k]un. Borowskis buvo didis mylėtojas lietuviškų dainų ir ypač sutartinių; iš jo paties lupų girdėjau, kad jis negalėdavęs atsigražuoti tų dainų gražumu ir augdamas Biržys' su atida klausydavęs žmonių, grįžtančių iš darbo nuo lauko ir dainuojančių“ [52, 26].

darbas ir intelektualiai Liepojos klebonijos aplinka išryškino poreikį gilinti žinias profesinėje srityje ir turėjo įtakos sprendimui tęsti mokslus:

Tik parapijoje, praktiškąjį kunigo darbą dirbdamas, kunigas pajunta, ko trūksta jo vaisingesniam – geresniam darbui. Kad neišgaruotų mokykloje gautas mokslas, tenka jį saulėtai nuolat papildinėti. Sekiau pastoracijai reikalingą literatūrą ir kaupiau savo biblioteką. Naudojau[si] jau turimomis nemažomis bibliotekomis Ropo ir Vizbaro. Ypač pamėgau kard. Manningo raštus, lenkų vertime, kurių kiek tik galėjau įsigijau, ir kuriuos dar ir šandieji vartoju, nes to didžio vyro ir rašytojo raštai nesensta. Ypač tada Europoje buvo gyvai diskutuojamas socialinis reikalas. Buvo tai didžio popiežiaus Leono XIII enciklikų gaidynė. Tas sąjūdis užgriebė ir mane ir jaučiau reikalą giliau su juo susipažinti. O kaip? Aišku, išvykstant kur nors į aukštesnę mokyklą pastudijuoti ir pasitobulinti [21].

1900 m. lapkričio 22-ąją (muzikos globėja laikomos šv. Cecilijos dieną) Liepojos vikaras A. Sabaliauskas, pritarus klebonui E. von Roppui, išvyksta į Insbruką. Gavęs leidimą studijuoti Insbruko universitete ir pasimokęs čia dvi savaites nusprendžia po Kalėdų atostogų nebegrįžti į jį slėgusį miestą ir studijoms rinktis visai neseniai, 1889 metais, įsikūrusį Fribūro katalikišką universitetą. Kadangi žiemos semestras jau buvo prasidėjęs, į universitetą įsto laisvuoju klausytoju; o į vasaros semestrą – jau visaverčiu studentu. Pagrindiniu studijų dalyku tapo filosofija, tačiau kaip pasirinkamuosius dalykus rinkosi istoriją, slavų literatūrą, plastinius menus, muzikos teoriją ir praktiką, leidusias patobulinti šios srities žinias, vėliau praversiančias užrašinėjant folklorą. Širdžiai vis labiau linkstant prie menų, svarstė juos rinktis pagrindiniu dalyku, nors, kaip prisipažįstama autobiografiniame pasakojime, išvykdamas iš Liepojos ketino gilintis į tada madingą sociologiją. Taigi, akivaizdu, kad studijos Fribūro universitete planuotos ne kaip tautosakinės karjeros galimybė; būta kitų studijų užsienyje pasirinkimo inspiracijų. Tačiau, folklorui užėmus ypatingą vietą kunigo gyvenime, o jo folkloro darbams – mūsų kultūroje, įvairių sukakčių proga spaudoje nuskambės teiginiai, esą dainų ir jų melodijų užrašinėjimo tikslais užsienyje mokėsis muzikos [76; 36, 178].

Deja, aukštosios mokyklos suteiktą mokslo laipsnį gauti nebus lemta. Mokslus Šveicarijoje turėjo palikti gavęs Žemaičių vyskupo Mečislavo Leonardo Paliulionio nurodymą grįžti į Lietuvą, „nes, girdi, rusų žandarai jau ėmę klausinėti, kur <...> prapuolęs“ (7) [21]. Tačiau studijos vakarietiškame universitete, vėliau užsimezge kultūriniai ir moksliniai ryšiai su Suomija turės didelę įtaką ir bažnytinei, ir kultūrinei veiklai. Literatūrologas Juozas Ambrazevičius-Brazaitis, svarstydamas apie vakarietišką nepriklausomos Lietuvos inteligentiją, yra pastebėjęs, kad tarp „Lietuvai daugiau organizuotumo, užsimojimo, pasitikėjimo savimi ir aktyvumo“ davusios šviesuomenės minėtini ir kunigai, kurie buvę „pirmieji vakarietiškos dvasios pionieriai“ [8, 35]. Žvelgiant į visą placią A. Sabaliausko veiklą, netgi remiantis jo autobiografiniu pasakojimu (kaip sociokultūrinę, antropologinę prasmę turinčiu tekstu) tikriausiai ne per drąsu būtų sakyti, kad jis buvęs jau vakarietiško tipo inteligentas. Stipraus akademinio teorinio pagrindo Vakarų universitetuose gal ir nesusiformavo, tačiau vakarietiškas kultūrinis atramas įgijo. Jauno kunigo kaip inteligento, aktyvaus kultūros darbininko sąmoningumą formavo ne tik studijos, bet ir visa universitetinė aplinka. Retrospektyvus paliudijimas apie Fribūre studijavusios dvasinės

(7) Iki 1905 m. Rusijos valdžia draudė kunigams išvykti į užsienį, išskyrus keliones gydymosi tikslais. A. Sabaliauskas, padedamas E. von Roppo, tokį ligos liudijimą taip pat buvo gavęs [21].

inteligentijos, vienijamos panašių įsitikinimų, svarbą savivokai yra užfiksuotas autobiografiniame pasakojime: „Tik čia patyriau, kokios didelės reikšmės studijoms yra, ypač vyresnieji, draugai. Jie – tie artimiausieji patarėjai studijų eigai ir literatūrai, o paskui nuolatinė konversacija su jais, laisvos diskusijos apie rūpimus klausimus“ [21].

A. Sabaliauskas nėra plačiau praskleidęs, kaip kristalizavosi jo folkloristiniai interesai, kokie ryšiai jį siejo su tuo metu jau žinomais lietuvių etninės kultūros rinkėjais ir tyrinėto-jais. Todėl, svarstant, kas kėlė susidomėjimą tautosaka, būdinga manyti, jog tai, be kalbininko K. Jauniaus paskaitų, buvusi „A. Schleicherio, A. Leskieno ir K. Brugmano, A. Bezenbergerio, E. Volterio ir mūsiesčio Dr. J. Basanavičiaus netiesioginė, grynai rašytinė paskata“ [34, 326] (8). Vis dėlto tikėtina, kad folkloristinės veiklos perspektyvą vėrė ir besimezgantys asmeniniai santykiai su lietuvių tradicinei kultūrai neabejingais asmenimis ar šios srities profesionalais. Sunku pasakyti, ar tai buvo vienkartinė komunikacija, ar ilgalaikiai ryšiai, tačiau patekus į lie-tuvių inteligentų ratą (tiek Kurše, tiek Šveicarijoje) jie negalėjo nesimegžti. Štai studijų Fribūre metais gauna kunigo Aleksandro Dambrausko-Adomo Jakšto (9) prašymą suieškoti Jono Basanavičiaus 1900 m. išverstos „Grovo Kyburgo kelionės Lietuvon 1397 metais“ originalą ir pats kreipiasi į tuo metu Bulgarijoje gyvenusį J. Basanavičių, teiraudamasis, kur būtų gali-ma surasti rankraštį [39, 98]. Kad folkloristinis interesas tvirtinosi ne tuščioje ar tik rašytinio diskurso suformuotoje terpėje, rodytų A. Sabaliausko susidomėjimas instrumentine muzika. Tyrinėtojų vieningai pripažįstama, jog jis „pirmasis aprašė ir publikavo ne tik šiaurės rytų Lietuvos giedamąsias sutartines, bet ir etninius instrumentus bei instrumentinę muziką“ [71, 697]. Yra pagrindo kelti prielaidą, kad komunikacijoje muzikinio (ir apskritai) folkloro klau-simais svarbų vaidmenį galėjęs atlikti Peterburgo universiteto Lyginamosios kalbotyros kated-ros privatdocentas Eduardas Volteris. Įprasta manyti, kad E. Volteris buvo Lietuvių mokslo ir Rusijos imperatoriškąją geografijos draugijas siejusi grandis. Tačiau jau ir iki to Lietuva pateko į jo kaip etnografo, organizavusio lietuvių lingvistinės bei etnologinės medžiagos rinkimą, interesų lauką. Nėra dokumentuota, kada domėjimosi folkloru reikalai kunigą suvedė su žy-miu etnografu, tačiau išlikęs A. Sabaliausko 1905 m. E. Volteriui rašytas laiškas [54, 1] rodytų tuo metu jau buvus užsimezgiusią ir artimesnę bičiulystę. Minėtą laišką susiejus su 1904 m. lietuviškos spaudos skaitytojus pasiekusiu Žalios Rūtos slapyvardžiu pasirašytu straipsniu apie sutartines ir muzikos instrumentus [52], tikėtina, kad rusų etnografas ir galėjo paskatinti Lyvbėrės kleboną atkreipti dėmesį į pastaruosius, nes jie jau buvo pakliuvę į jo paties akiratį (10). Kalbant apie 1904 m. pasirodžiusį straipsnį primintinas rašiusiųjų apie A. Sabaliauską kaip instrumentinės muzikos tyrinėtoją pastebėjimas, esą jo pateikiamas kai kurių instru-mentų aprašas labai trumpas, nekonkretus, medžiaga išdėstyta gana netvarkingai, tačiau „čia randame vaizdingų apibūdinimų, autoriaus vaikystės prisiminimų ir kitokių duomenų“ [71,

- (8) Tokią prielaidą A. Mažiulis formuluoja remdamasis matytais 1880–1905 m. Žemaičių kunigų semi-narijos auklėtinų įvairiais užrašais ir pamokslais, kuriuose aptikęs išrašų iš spausdintų folkloro pub-likacijų [34, 326]. Į klausimą, ar A. Sabaliauskas priklausė tokių asmenų grupei, padėtų atsakyti Kau-no arkivyskupijos kurijos archyve saugomi jo 1895–1949 m. rengti pamokslų eskizai (bylos 627–632 ir kt.).
- (9) „Rūtos“ draugijos archyvo dokumentai liudija, kad tuometis Žemaičių vyskupo M. L. Paliulionio sekretorius A. Jakštas palaikė ryšius su Fribūre studijavusiais kunigais [22, 267].
- (10) Tokia informacija atsiskleidžia, pavyzdžiui, iš bibliografo, etnografo Silvestro Baltramaičio, daly-kinius ryšius palaikiusio ir su E. Volteriu, laiškų Stanislovui Didžiuliui, su kuriuo susirašinėjo ne tik bibliografijos, bet ir tradicinės kultūros klausimais. Dar 1886 m. rašytame laiške prašo atkreipti dėmesį į muzikos instrumentus, jų pavadinimus; paminėjęs skudučius priduria, kad „Geografiška Draugiste gavo skauduti reges 1867 m., bet nezino gerai, kaip viortojams“ [4, 12r].

700]. Tokį vertinimą galima telktis kaip argumentą, jog šios temos, kitiems paakinus, imtasi neseniai, nes kunigaujant Kurše turėtos ribotos galimybės medžiagai susirinkti (11), paaiškinančios, kodėl tekstas palieka vaikystės prisiminimų, kuriais iš esmės ir tegalėjo remtis jį rašęs Lyvbėrės klebonas, įspūdį.

Mažai tikėtina, kad minimi komunikacijos atvejai buvo vieninteliai; tačiau ir jų pakaktų kelti prielaidą, kad dar Kuršo laikotarpiu, kuris apima ir studijas Vakaruose, būta platesnio susižinojimo su lietuvių folklorinės medžiagos rinkimą organizavusiais, ją tyrusiais asmenimis. Kita vertus, tik tokia perspektyva mažoje, iš esmės latviškoje Lyvbėrės parapijoje, į kurią buvo paskirtas po metų studijų Fribūre, ir turėta, nesant galimybės nei intensyvesnei praktinei veiklai, nei gyvo ryšio „su tais ar tuo, kam dirbsi“ – „o taip sau, ant vėjo, dvasios būrės nesikelia“ [21].

Likimiškas permainų metas buvo 1907 metų pradžia, kai, įsivaizdavęs savo padėtį visiškai beviltišką, A. Sabaliauskas paskiriamas kunigu į Nemunėlio Radviliškį Biržų valsčiuje. Galima tai interpretuoti kaip atsitiktinumą ar likimą, tačiau labiausiai tikėtina, kad sprendimą siūstį jį į Vainutą pakeitusiam vyskupui lemtingą žodį bus taręs A. Jakštas, gavęs Lyvbėrės klebono laišką, kuriame prašoma „savo galingu užtarimu padėti <...> parsikeliant iš Kuršo patekti į šiaurrytinį kraštą Kauno gubernijos“, kad galėtų „ir toliau rinkti lietuvių poezijos ir muzikos palaikas“ [55]. Laiške, kaip ir tų pačių metų pradžioje spaudoje pasirodžiusioje publikacijoje, įvardijama tuo metu kunigo jau turėta aiški kultūrinės veiklos perspektyva – užfiksuoti nykstančią gimtojo krašto dainų (pirmiausia sutartinių) tradiciją: „Šičia aš paduodu tiktai melodija mūsų sutartinių dainų, užsilikusjų kaikurjose parapijose šiaurrytinėje Lietuvoje. <...> // Paduodu ypatingai su tuo tikslu, idant žinja apie jas paragintų mūsų mūzikjus surašyti jas kiek galima visas, nes kasmet vis mažinasi skaitljus mokačjų sutartines dainuoti“ [48, 66].

FOLKLORISTINĖS VEIKLOS TRAJEKTORIJA

Kunigo *vita activa* prasidės sugrįžus į ne savo valia paliktą gimtąjį kraštą, Nemunėlio Radviliškį. Parapija nemaža. Nepaisant įvairių suvaržymų, lietuviškos spaudos draudimas lotyniškais rašmenimis jau atšauktas. Idėjinė atmosfera lietuviškajam ir kultūriniam veikimui taip pat palanki: apylinkė, „kur Apaščia įkrenta į Nemunėlį“, buvo „kur kas šviesesnė už daugelį Lietuvos vietų. Čia šviesa ėjo nuo Rygos“ [21]. Per kunigavimo Nemunėlio Radviliškyje metus (1907–1915) galimybių plėtoti visuomeninį ir kultūrinį darbą, aukštesnius kūrybinius polėkius netrūko. Angažuodamasis lietuvių nacionalizmui su juo siejo ne tik ganytojišką savo veiklą: dėjosi prie įvairių lietuviškų draugijų (religinių ir pasaulietinių) steigimo, dažnai joms pats ir vadovavo; ėmėsi rengti ir versti lietuvišką religinę literatūrą, jausdamas jos stoką, nors pačias geriausias maldų knygas sukurs Kauno laikotarpiu [21; 34, 325]. Kiek pažeidžiant chronologinį principą (pirmieji kūriniai bus išspausdinti vėliau) kaip intensyvaus kūrybinio darbo Nemunėlio Radviliškyje dedamąją reikia minėti ir Žalios Rūtos slapyvardžiu pasirašintą „dailiąją literatūrą“ (12), kurią Antanas Miškinis taip pat

(11) Plg., tame pačiame straipsnyje rašoma: „Apie senovės šokius, jei tikt suvoksiu [surasiu, surinksiu – V. D.] žinias, kitą kartą kalbėsiu“ [52, 27]. Šiuo atveju reikia turėti omenyje, kad Kuršo kunigai, vykdamai į Lietuvą, privalėjo gauti carinės valdžios leidimą.

(12) Poetas prisimena, jog pirmąjį eiluotą raštą sukūręs pagautas emocijos po nesutarimų su parapijiečiais, nors ta A. Jakštui nusiūsta poema ar satyra liko nepublikuota. Nemunėlio Radviliškyje gimė poemos „Savu keliu ėjusį Nemunėlio ir Apaščios vaizdai“ koncepcija; čia pradėtas dramatinės formos veikalas „Kada rožės žydžia“; apmesta ir daugiau kūrinių, kurie bus baigti vėliau [21].

susiejo su lietuviybės misija: „Žalios Rūtos veikalai rašyti dar prieš aną karą arba per karą, taigi ir mastas jiems vertinti yra ne šios dienos, o prieškarinis. Vadinasi, jo kūryba priklauso tam laikotarpiui, kai mūsų tauta, atgavusi spaudą, paskubom griebėsi grynosios savo kultūros, taigi ir literatūros kurti“ [36, 185].

Vis dėlto, kalbant apie kultūrinį darbą Nemunėlio Radviliškyje, pirmiausia tektų minėti liaudies meno rinkimą ir tyrinėjimą, laikomus tikroju Adolfo Sabaliausko patraukimu [8, 189]. Būtent šio laikotarpio darbai – publikuoti šiaurietinio Lietuvos pakraščio dainų bei melodijų rinkiniai ir leidinyje *Lietuvių tauta* paskelbtas Lietuvių mokslo draugijos metiniame susirinkime skaitytas pranešimas apie to krašto muzikinę tradiciją – tapo pagrindine kunigo folkloristinės veikos interpretacijos paradigma. Vėliau, 1923 m., tęstiniame mokslo darbų leidinyje *Tauta ir žodis* pasirodžiusi įvairių folkloro tekstų publikacija [46] dažniausiai jau net neprisimenama kaip biografijos faktas.

Spausdintus folkloro darbus jų autorius ar parengėjas pasirašinėjo kaip kunigas Adolfas Sabaliauskas. Integruojant juos į lietuvių folkloristikos istoriją ar aptariant kituose kontekstuose priedėlis *kunigas*, kaip neesminis, retai tepriededamas prie folkloristo pavardės. Autobiografinis pasakojimas teikia unikalią galimybę pažinti kunigą ir tautosakos rinkėją kaip suderancią visumą, ne atsietus asmenis:

Ir prasidėjo mano Radviliškyje klebonavimas. Į parapijos darbą įkirtau kaip į stiprią upę, normaliai plaukiančią. Darbo buvo užtekstinai <...> Pamaldos, išpažintys, pamokslai, ligonių lankymas, laidojimai, mokyklos, kalenda, draugijos, – tai toji darbo dirva. // <...> Apie Visušventę prasideda kalenda. Prisiminus ją, prieš pradedant, net šurpas perimdavo. Juk ne juokai, maždaug 23 dienas nuo priešpiečių ligi vėlaus vakaro nešk ir nešk sunkius kailinius, iš gryčios į gryčią žengiant <...>. Bet kai įsitrauki, – rodos, taip ir turi būti. Žmonės laukia, juos pamatai jų kasdienį aplinkumoj, ryšys stiprėja tarp kunigo ir parapijiečių. // Kuokaviečiuos pas Šerną teko ir nakvoti. Šeimininkė, iš namų Kairycia, mokėjo užkalbėti rožę ir kitų liaudies medicinos dalykų <...>. // Kalenda varginantis dalykas, bet drauge džiuginantis ir naudingas, manau, abiem pusėm. Žmonėms priartinama religija <...>. O kunigui naudinga ne tiek materialinė parama, iš kalendos gaunama, kiek proga susieiti ir susigyventi su savo parapijiečiais: juk negalima pamilti žmogaus, jo nepažinus. O čia ne tik žmogų pažįsti, bet ir visą jo buitį, stačiai įkrenti į patį tautos gyvenimą, su juo susilieji: sunku tada nevirsti tautosakininku: kiek žodžių, sakinių, – semkis rieškučiomis. <...> // Ir koks įvairumas sodiečiuose! Ir veide ir drabužyje, ir galvojime. Miestiečiai vis labiau niveliuoti <...>. Sodiečiai atsiskyre, jie savarankiškesni, netaip labai bijo kitokiais pasirodyti, kaip miestiečiai, užtat ir įdomesni, originališkesni; mažiau skaito, mažiau veikiami svetimos nuomonės, dėl to jų sprendimai originalesni. Juk originališkiausias žmogus, kuris nelankė mokyklos, kuris neskaityt laikraščių. Kaip žmonės šandieie ieško pirmapradės gamtos, kurios žmogaus ranka nėra lietusi, taip, kažin, gal ieškos ir tokio žmogaus, analfabeto, kaip tikrai naturalaus, kurį šandieie kai kas niekina ir vadina nelaimingu. // Dėl to tai aš čia, Radviliškyje ir virtau tautosakininku. Dieną važiuoju, ir gal nebuvo tos dienos, kad nevažiuočiau: tai pas ligonį, tai į mokyklą, tai kalėdoti, o vakarais kviečiuos sau iš špitolės moterėlę ir užrašau dainą ir jos gaidą. Ir į tą darbą taip įsitraukiau, kad tautosaka pasidarė mano antruoju pašaukimu [21].

Pateikta citata išryškina ir platesnį kunigo folkloristinės veiklos ypatumų spektrą, iš kurio šiuokart norėtusi išskirti vieną aspektą ir kaip folkloristiniam darbui palankią prielaidą suaktualinti per ganytojišką darbą užsimezgantį asmeninį santykį su parapijiečiais.

Folkloro rinkėjo ir pateikėjo betarpiško komunikavimo klausimą paliečia kunigo Antano Juškos lituanistinį palikimą analizavusi folkloristė Vita Ivanauskaitė-Šeibutienė, svarstydamą tokio bendravimo su tautosakos pateikėjais įtaką galutiniam, skaitytoją pasiekusiam, rezultatui – tiek medžiagos kiekybės, tiek turinio prasme [15, 210–220]. Gretinant šių dviejų neprofesionalių folkloristų kunigų dainų rinkinių repertuarą, darosi akivaizdu, kad A. Sabaliauskas, kaip ir sektinu pavyzdžiu jam buvusius dainynus parengęs A. Juška, rinkosi fiksuoti ir pateikti autentišką dainų tradicijos versiją. Žvalgant jo užrašytas ir paskelbtas dainas šiuo aspektu, pravartu neišleisti iš akių, kad tokios nuostatos nepakeitė ir pažintis su suomių folkloristu Aukusčiu Robertu Niemi, kuris rinkdamas ir skelbdamas lietuvių liaudies dainas pagrindiniu vertinimo kriterijumi rinkosi jų senumą. Todėl 1912 m. išėjusiame bendrame jūdvių dainų rinkinyje, kai parengimo principų ypatumus diktavo folkloristas A. R. Niemis, „naujųjų dainų buvo vengiama, nes, sulyginant su senesniosiomis, rodėsi menkesnės poetiškos vertės“ [37, VI]. O A. Sabaliauskas, skirdamas žmonių dainuojamą literatūrinę ar naujovišką dainą nuo senosios, į 1916 m. publikuotą dainyną įtraukė ir liaudies tradiciją reprezentuojančių vėlyvojo klodo kūrinių, pasiaiškindamas, kad „[n]ors kitos dainos matyti jaunesniųjų laikų, arba aiškiai žinomų dainių, kaip va: Aleknavyčiaus, Vienožinskio, Strazdelio, vienok jų gaidas dėjau delto, kad manau, jog jos jau virtę liaudies dainomis“ [45, V]. A. Juškos atveju dėl autentiškų duomenų skurdumo klausimas, „kaip – metodiškai kryptingai ar intuityviai“ – kunigas Antanas rinkosi fiksuoti visas (visokias) žmonių dainuojamas dainas (taip pat ir kitą lituanistinę medžiagą), liko neatsakytas [15, 219]. A. Sabaliausko unikalus paliudijimas suteikia pagrindą svarstyti, kad toks aiškių mokslinių užmojų (taigi ir mokslo suformuojamų išankstinių nuostatų) neturėjusio valstietiškos kilmės tautosakininko suvokimas klostėsi dalyvaujant autentiškoje tiriamos bendruomenės kultūrinėje komunikacijoje ir pažįstant fiksuojamą tradiciją kaip visumą.

Minėdamas sąmoningą angažavimąsi gelbėti nykstantį liaudies meną nuo užmaršties, A. Sabaliauskas nėra palikęs jokių užuominų, apie kokį galutinį šio tikslo rezultatą jo galvota. Galima tik numanyti, kad veikiamas nacionalinio judėjimo idėjų, grindžiamų lietuvių kalbos, kultūros išsaugojimu bei sklaida, brandino mintį skelbti surinktą medžiagą. Prielaidas realizuoti šiai idėjai sukūrė iš esmės keletas 1910 m. kunigo gyvenime nutikusių svarbių įvykių, suartinusių jį su mokslo aplinka.

Tų metų vasarą visuotiniame Lietuvių mokslo draugijos (toliau – LMD) narių susirinkime (tai buvo pirmas viešas pasirodymas) jis perskaitė pranešimą apie šiaurietinio Lietuvos krašto muzikinę tradiciją, kurį lietuvių kultūros elitas sutiko labai palankiai: „Kun. Sabaliauskas, nors ne specialistas muzikoje, parodė didelį jos pažinimą. Atvėrė akis daugeliui net tikrų muzikų, labai patraukdamas juos į tyrinėjimą tos etnografinės srities [lietuvių vokalinės ir instrumentinės muzikos – V. D.]“ [26]. Paskelbtas draugijos leidinyje *Lietuvių tauta* [47] (13), istoriografijoje šis tekstas įsitvirtino kaip tolesnėms lietuvių folkloro studijoms įtakos turėjusi publikacija, pateikianti ne tik patikimos empirinės medžiagos [701, 704], bet ir teorinių pastebėjimų apie dainas ir giesmes – nors pats autorius savo minčių teoriniais bandymais nelaikė [43, 26]. O anuomet negausius folkloro srities tyrinėjimus tautinės muzikos tema papildęs pranešimas ir publikacija užtikrino jų autoriaus žinomumą platesnėje kultūrinėje bendrijoje. Kaip šios srities žinovas jis buvo pageidaujamas ir kituose kultūros renginiuose: antai 1912 m. jo referatas „apie lietuvių dainų melodijas ir

(13) Tais pat metais ši publikacija buvo atspausdinta ir atskiru leidiniu: Kun. A. Sabaliauskas. *Apie žiemų-rytiečių lietuvių tautinę muziką ir muzikos instrumentus*. Vilnius: M. Kuktos spaustuvė, 1911.

liet. senovės muzikos instrumentus“ įtrauktas į Latvių apšvietos draugijos surengto pirmojo Latvių-lietuvių vakaro programą [42, 3].

Kitu įvykiu tapo netikėta pažintis su suomių folkloristu A. R. Niemi, atvėrusi išskirtinę galimybę paskelbti užrašytas dainas. Originalų folkloro tyrinėjimo metodą sukūrusios mokyklos atstovas A. R. Niemi, gilinęs į suomių dainų ištakas ir galimą kitų tautų dainų įtaką joms, 1910 m. keliavo po šiaur rytinį Lietuvos pakraštį, rinkdamas medžiagą savo darbui: kultūros reiškinių migracijos tyrimams buvo taikomas griežtas istorinis geografinis metodas ir tam reikėjo gerai pažinti tiriamą tradiciją, o spausdinti ir rankraštiniai lietuvių dainų šaltiniai anuomet to dar negalėjo suteikti. Išgirdęs apie lankomose apylinkėse dainas jau užrašinėjusį Nemunėlio Radviliškio kleboną nutarė jį aplankyti. Ši pažintis ilgam susiejo kunigą ir folkloristą, įgyvendinusius, kaip šiandien pasakytume, ne vieną bendrą projektą. O aną vasarą, pamačius, kad abiejų rinkiniai „nuostabiai panašūs, <...> kilo mintis juos abu sujungti“ ir paskelbti; ypač entuziastingai suomių tyrinėtoją nuteikė Aukštaitijoje aptiktos sutartinės, iki tol nesulaukusios platesnio folkloro tyrinėtojų ir rinkėjų dėmesio [40, 172]. Tikėtina, kad profesionaliam folkloristui imponavo ne tik savamokslio tautosakos rinkėjo kolekcijos turinys, bet ir dainuojamosios to krašto tradicijos, ypač sutartinėmis vadinamų savito stiliaus giesmių, išmanymas. Lietuvių dainų istoriografiją tuo metu jau pažinęs A. R. Niemi turėjo suprasti susitikęs su kvalifikuočiausiu žinių apie šias unikalias giesmes šaltiniu. A. Sabaliauskas, užrašinėdamas dainas, ne vienerius metus jau buvo gilinęs į sutartinių atlikimo būdus, į dainų ir sutartinių esminius skirtumus ir savo žinias apibendrinęs minėtame Lietuvių mokslo draugijos metiniame susirinkime skaitytame pranešime, kuriame pirmasis ir atskyrė archajišką muzikinę ir poetinę formą išlaikiusią daugiabalsę giesmę nuo dainos. Iš šio 1911 m. leidinyje *Lietuvių tauta* paskelbto teksto daug kas bus paimta rašant dainų rinkinio „Prakalbą“.

Gavus Suomių mokslo akademijos finansinę paramą, rašto kultūroje dar nepažinto Lietuvos krašto dainuojamąją tautosaką (iš beveik pusantro tūkstančio paskelbtų kūrinių apie 800 buvo sutartinės) pristatanti knyga pasirodė 1912 m. rudenį (14).

LMD visuotiniame susirinkime skaityto pranešimo sėkmė, bendro su A. R. Niemi dainų rinkinio palankūs vertinimai [18] galėjo inspiruoti užmojus paskelbti likusią instrumentinio folkloro ir dainų medžiagą, kartu paakinti aktyviau įsitraukti į folkloro kaupimo klausimų svarstymą, leidžiantį kelti prielaidą A. Sabaliauską buvus matomu anuo metu dar tik besikūrusio folkloristikos lauko dalyviu. Šio neišryškinto biografijos aspekto atskleidimui paranku telktis nedidelį lietuvių folkloristikos istorijos fragmentą, susijusį su 1909 m. Lietuvių mokslo draugijos visuotiniame susirinkime sudarytos Dainų rinkimo komisijos veikla [25]. Jos skyrius buvo įsteigtas ir Peterburge, nes šiame mieste vis dar buvo nemaža lietuvių inteligentijos koncentracija, čia darbavosi Draugijos veikloje aktyviai reiškęsis Komisijos pirmininku išrinktas E. Volteris. Peterburgo grupelė (ją, be E. Volterio, sudarė muzikai Česlovas Sasnauskas, Juozas Tallat-Kelpša bei kalbininkai Kazimieras Būga, Juozas Balčikonis) ir tapo muzikinio folkloro klausimus sprendusiu centru. Komisija savo veiklos sklaidos terpe, nelabai beturėdama kitų alternatyvų, rinkosi spaudą, kuri sudarė galimybę pasisakyti ir platesnei savo mintis norėjusiai pareikšti auditorijai. Vienu tokių viešos komunikacijos tautosakinio darbo klausimais atvejų laikytina laikraštyje *Viltis* 1910–1911 m. vykusi lietuvių muzikų polemika dėl dainų melodijų fiksavimo. Ją glaustai referavęs Vytautas

(14) *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje, Dr. A. R. Niemi ir Kun. A. Sabaliausko surinktos. Ser. Suomalaisen Tiedeakatemia toimituksia. Annales academiae scientiarum fennicae.* Sarja B. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, [1912].

Landsbergis teigia, kad ji „apčiuopiamos naudos folkloro rinkimui tuokart nedavė“ [28, 49]. Tačiau muzikinio folkloro fiksavimo ir apskritai profesinės veiklos folkloristikos srityje kriterijams dar tik klostantis, buvo reikšminga, kad tautinei kultūrai daug dėmesio skyrusiam laikraštyje užsimezgė tokia diskusija, įtraukusi ne tik žymesnius muzikus (Č. Sasnauską, S. Šimkų, J. Tallat-Kelpšą ir kt.), bet ir specialaus muzikinio išsilavinimo neturėjusius folkloro rinkėjus, išsakyčius ne visada su Komisijos pozicija sutampantį požiūrį. Tarp pastarųjų buvo ir kunigas A. Sabaliauskas, nelikęs tik pasyviu svarstomos temos stebėtoju.

Įsitraukęs į viešą kultūrinį gyvenimą kunigas toliau uoliai užrašinėja dainas, daug dirba prie likusių nepaskelbtų dainų rinkinio. Užrašytoms gaidoms tikrinti kviečiasi gerą bičiulį kompozitorių A. Kačanauską, įvertinti medžiagą prašo ir liaudies dainas užrašinėjimo patirties turėjusio S. Šimkaus [45, V]. Galima būtų atsargiai svarstyti, ar atsiradus perspektyvai paskelbti nepublikuotą medžiagą nesikonsultuota su A. R. Niemiu, mat yra išlikęs nedatuotas šio laiškas, kuriame dalijamasi patarimais dainų publikavimo (taip pat ir periodikoje) klausimais (15) [38]. Istoriskai susiklosčiusios aplinkybės lėmė, kad ir šis rinkinys turėjo išeiti ne Lietuvoje. 1913 m. rudenį „darbas (lietuvių liaudies dainų rinkinys su įžanga)“ [28, 61] įteikiamas E. Volteriui, kuris „ketino duoti rinkinį peržiūrėti p. Sasnauskui, o paskui pranešti Rusų Geografiškajai Draugijai, kad ji apsiimtu atspausdinti“ [56]. Deja, tuo metu oficialaus šios Draugijos nario Č. Sasnausko „recenzija (neišlikusi arba nerasta) buvo gana neigiama arba pedantiškai priekabi“ [28, 61]. Atgarsiai apie recenzento vertinimą bei jo pageidavimą daugiausia įtarimų dėl notacijos kėlusias sutartines įrašyti fonografu nuvilnijo ir plačiau, inspiruodami siūlymus Lietuvių mokslo draugijai imtis sistemingesnio išsamiai dar nesurinkto muzikinio folkloro fonografavimo (plačiau žr. [28, 61–64]). Tačiau viešo disputo objektu tapęs nepalankus muziko vertinimas nesugriovė Nemunėlio Raviliškio klebono įgyto tautosakininko autoriteto, nenumarino ir jo paties iniciatyvos išleisti surinktas dainas.

Antraip, prasidėjus karui, parapijos kunigui vargu būtų šovusi į galvą mintis nuvežti ir palikti spaudai jau parengtą rankraštį toliau nuo fronto – pas Peterburge gyvenusį brolių Joną, kai kita užrašyta tautosaka palikta saugoti pas pažįstamus kaimiečius. Pakeliui į namus sužinojęs apie sudegintą bažnyčią į Lietuvą negrįžo ir pats rankraščio savininkas. Lietuvių draugijai nukentėjusiems dėl karo šelpiti skyrus lėšų dainų rinkiniui, leidybiniai reikalai A. Sabaliauską nuveda į Helsinkį. Atsimindamas karo laiką kunigas dėkos „Aukščiausiojo Apvaizdai, kad <...> šiuos vargo metus teko pragyventi Suomijoje“ [21]. Čia padedamas A. R. Niemio 1916 m. pagaliau išleidžia *Lietuvių dainų ir giesmių gaidas* (16). Tuo nesitenkina ir galvodamas apie nacionalinę kultūrą (pirmiausia lietuvišką raštiją) 1917 m. išspausdina dar Lietuvoje pradėtus ar sumanytus alegorinius dramos kūrinius *Kada rožės žydžia, Pančiai*, taisinėja, rašo eilėračius ir kitus eiliuotus veikalus. Imasi versti nacionalių suomių epą *Kalevala*, su bičiulio A. R. Niemio (kurio namuose buvo apsistojęs) pagalba verčia jį iš suomių kalbos, suprasdamas vertimo iš originalo svarbą galutiniam rezultatui (17). Įgyvendindamas lietuviškąsias iniciatyvas periodinei lietuvių spaudai rašo straipsnius iš suomių gyvenimo, kuris

(15) Spėjimą sustiprina tai, kad 1913 m. rugsėjo pradžioje, tikėtina, prieš įteikdamas rankraštį E. Volteriui, A. Sabaliauskas buvo nuvykęs pas A. R. Niemį į Helsinkį „[l]yg ir atsirevizituodamas jam“ [21].

(16) *Lietuvių dainų ir giesmių gaidos. Lietuvos šiaurės rytuose surinko kun. A. Sabaliauskas, Nemunėlio Radviliškio klebonas*. Helsinkai: Suomių literatūros draugijos spaustuvė, 1916.

(17) Turėdamas po ranka vokišką ir rusišką *Kalevalos* vertimus, matė tarp jų didelį skirtumą: „vokiškas vertimas buvo beveik žodis žodinė, kai tuo tarpu rusiškas – labai laisvas“ [21].

„gali būti mums lietuviams labai naudingu pavyzdžiu“. Sielovadine veikla taip pat orientavosi į Helsinkio lietuvių kolonijos religinį ir kultūrinį gyvenimą [21].

Vien iš paminėtų faktų akivaizdu, kad kunigystės ir kultūrinio darbo santykis šiuo laikotarpiu nusveria pastarojo naudai ir A. Sabaliausko vardas ima įsitvirtinti ne tik lietuvių folkloristikos, bet ir literatūros lauke. Tačiau „[j]ei savo dailiaja kūryba kun. A. Sabaliauskas neprasikišo pro eilinius rašėjus“ [34, 326], likdamas kaimo aplinkos „ano prieškarinio laiko“ rašytoju [36, 185–186], tai dainų knygomis ir požiūriu į folklorą kaimiškos parapijos klebonas toli aplenkė daugelį savo amžininkų.

Čia reiktų grįžti prie 1904 m. išspausdintos publikacijos „Sutartines ir musu muzikos inrankiai“ ir pažymėti, kad tiriamasis dėmesys valstietiškos kultūros paveldui šiame straipsnyje dar neišsigrnyinęs, jis daugiau suvokiamas ir pristatomas ne kaip mokslo objektas, o kaip muziejinė vertybė, „paminkl[as] mūsų dvasios ir praeities“, kaip viena iš meno nacionalinio savitumo prielaidų – šaltinis kompozitorių ir poetų kūrybai [52, 31, 37–38]. Todėl netektų abejoti, kad stiprų impulsą nuovokai apie folklorą gilėti davė bendri darbai su suomių folkloristu: „[s]usipažinęs su dr. A. R. Niemi, kun. A. Sabaliauskas daug ko nauja apie tautosaką iš šio mokslininko sužinojo“ [34, 327]. Vis dėlto folkloro (pirmiausia dainų) kaupimą kaip kultūrinį tikslą gana anksti įsisąmoninęs kunigas ir iki šios pažinties sėkmingai darbavosi kaip profesionalus tautosakos rinkėjas, ypač – siekdamas laikytis užrašomo teksto autentikos [68, 7]. Rimtą požiūrį į tautosaką kaip kultūrinį fenomeną liudija ir pasiryžimas fiksuoti dainų melodijas. Folklorą traktuodamas kaip liaudies gyvenimo, žmogaus dvasios išraišką, skirtingai nuo daugelio kitų to meto tautosakos tyrėjų ir mėgėjų, į dainą žvelgė kaip į nedalomą visumą. Prisimindamas dainų užrašinėjimą iš garsios savo pateikėjos Onos Smilgienės, sako:

Ateina, susėdam prie fortepijono ar fisharmonijėlės, kurią kilnojamą buvau parsisišdinęs dainoms užrašinėti, ir ji man savo bent kiek jau drebančiu, bet dar tvirtu balsu dainuoja. Viską užmiršdavau, kada iš jos lūpų pasigirdavo liuvio sielos visa gelmė; pasigirdavo kažkokia iš grabo atsikilusi senovė ir subliksėdavo savotiška forma, sukurta liuviško kraujo žmogaus, gyvenusio savotišku gyvenimu, savo buitimi, savo gamta. Daina, ar giesmė, tryško drauge su gaida: jos nesivaizduojamos skyrium. Kada dainius kūrė, jis kūrė iš karto ir žodžius ir gaidą, tai buvo, kaip vokiečiai sako, aus einem Guss [21].

Toks autobiografiniame pasakojime išskleistas poetinio teksto ir melodijos dermės supratimas gali kelti abejonių, ar jis atskleidžia autentišką anuomet išgyventą emociją ir požiūrį į dainą. Vis dėlto jau iš laiko perspektyvos žvelgiant rašytame tekste dainavimui ir giedojimui skiriamas dėmesys leistų neabejoti, kad ši sritis A. Sabaliauską ypač traukė. O 1924 m. įstojęs į Teologijos-filosofijos fakultetą Lietuvos universitete, kurio per darbų gaušą nebaigė, tikriausiai natūraliai moksliniam darbui buvo besirenkąs temą „Kodėl žmogus dainuoja?“ [21].

Kaip jau minėta, specialaus profesinio pasirengimo neturėjusiam kunigui folkloristo vardą buvo lemta užsitarnauti ne tautosakos tyrimais, o dviem solidžiais knygos pavidalą įgijusiais dainynais. Dabar sunku pasakyti, koks likimas galėjo ištikti A. Sabaliausko užrašytų dainų rankraščius, jeigu ne susitikimas su A. R. Niemi. Kita vertus, bet kokiu atveju turime pripažinti, kad liuviškoji aplinka nebuvo ta dirva, kurioje galėjo išsikristalizuoti to laiko sąlygomis profesionaliai parengto folkloro rinkinio, kokiu buvo pripažinta 1912 m. išėjusi knyga *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje*, koncenpcija. Pradedant tais

pačiais metais kultūros žurnale *Draugija* išspausdinta A. Jakšto recenzija [18], pagrindinė dainų rinkinio recepcijos ašis nesikeitė: tai medžiagos unikalumas (iki tol nepažinto, su sutartinėmis tapatinamo kompaktiško Aukštaitijos arealo dainuojamoji tradicija), mokslinis jos pristatymas. Tarp moksliško kriterijų minėta bene pirmą kartą pasiūlyta lietuvių liaudies dainų klasifikacinė sistema, padedanti orientuotis skelbiamoje medžiagoje, tarmiškas tekstų suredagavimas [65, 20; 3, 11; 6, 7; 61, 18–19; 10, 182–184 ir kt.]. Kartu su profesionaliu folkloristu mokslinės folkloro šaltinių edicijos praktiką išėjęs A. Sabaliauskas ją taikė ir rengdamas spaudai tik savo užrašytą muzikinį folklorą. Tarmiškai skelbiamus dainų tekstus (18) stengėsi grupuoti pagal leidžiant 1912 m. rinkinį A. R. Niemio pasiūlytą lietuvių liaudies dainų klasifikacinę sistemą, dainų, giesmių ir instrumentinių kūrinių gaidas taip pat rikiavo pagal paties įsivestą tvarką [43, 28]. Orientuodamasis į platesnę nei lietuviškoji terpę leidinio sklaidą, be publikuojamą medžiagą pristatančios lietuviškos pratarmės, įdėjo ir jos vertimą į prancūzų kalbą (1912 m. išėjusio dainų rinkinio pratarmė išversta į vokiečių kalbą), į kurią išvertė ir po dainų bei giesmių melodijomis skelbiamus žodžius. Knygos gale pateikė moksliniam leidiniui priderančius priedus (skelbiamas melodijas ir 1912 m. dainų rinkinyje publikuotus tekstus susiejančią rodyklę, duomenis apie pateikėjus, muzikos instrumentų iliustracijas).

XX a. pirmaisiais dešimtmečiais pajėgų reflektuoti folklorinę kūrybą kaip savitikslių tyrimo objektą ar kaip kultūros tyrimų šaltinį Lietuvoje dar nebūta, todėl teks luktelti, kol ši knyga, kaip ir parengtoji kartu su A. R. Niemiu, bus identifikuota kaip į tokius tyrimus orientuotas profesionaliai parengtas šaltinis. Vienalaikėse spaudoje pasirodžiusiose žinutėse, atspindinčiose XX a. pradžioje lietuvių kultūros diskurse vyravusią folklorinės dainos recepciją (plačiau žr. [73, 101–104]), rinkinys *Lietuvių dainų ir giesmių gaidos* kultūrininkų matytas kaip tautiškumą stiprinanti, tautinius menininkų poreikius tenkinanti knyga [72; 74].

Reflektuota ne tik dainų publikacijų savarankiška vertė, bet ir jų parengėjo gebėjimas sėkmingai darbuotis folkloristikos ir folkloro šaltinių leidybos srityje (19). Folkloristo pripažinimas liko paliudytas rinkinio leidybą parėmusio Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komiteto pirmininko Martyno Yčo neoficialiame laiške Žemaičių vyskupui Pranciškui Karevičiui. Atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę M. Yčas kreipėsi į vyskupą, tikėtina, su kraštiečio žinia, prašydamas leisti į Pušalotą kunigu paskirtam A. Sabaliauskui apsigyventi Vilniuje, kad čia galėtų dirbti tinkamą jam kultūros darbą. M. Yčas neabejojo, kad jis „butų nepamainomas tvarkytojas mūsų folkloro ir visos tos medžiagos, kuri yra sudėta Lietuvių Mokslo Draugijos knygyne“, o ilgainiui, sudarius „spaudiniam ir knygoms leisti specialę komisiją“, kunigą Adolfą manyta kviestis ir į ją [16, 13–17]. Prasminga svarstyti, kad ir paties iš Suomijos grįžusio kunigo turėta ambicijų vadovauti folkloro rinkimo ir archyvavimo darbui, nes, sprendžiant iš laiško, jo kultūrinis autoritetas buvęs gana didelis: „Kunigas A. Sabaliauskas yra labai pasižymėjęs mūsų folkloro žinovas ir gabus rašytojas. Jo raštus ir jo darbus Lietuvių Centro Komitetas labai brangina ir nesigailėdavo lešų jų išspausdinimui“ [16, 13].

(18) 1912 m. išėjusį rinkinį redagavo pats, šį – jau padedamas Kazimiero Būgos.

(19) A. Sabaliausko patirtis turėjo imponuoti kultūros srityje besidarbavusiems amžininkams, jeigu į jį pagalbos ir patarimo kreipdavosi lietuvių liaudies poetinės kūrybos leidinių (iš esmės tai buvo XX a. pradžioje skelbiamos populiarios, plačiai visuomenei skirtos dainų knygutės) parengėjai: „Kai Tallat-Kelpša spaudino savo giesmynėlį „Lakštutė“ [1917 m. – V. D.], aš ne tik nurodžiau jam tą pačią, kur spaudinau savo „Gaidas“, spaustuvę, bet dar ir jo rankraštį turėjau sutvarkyti spaudai, o paskui vedžiau korektūrą“ [21].

Vyskupo leidimas, matyt, nebuvo gautas, nes po karo grįžęs į Lietuvą A. Sabaliauskas pradeda kunigauti Pušalote, o biografijos naratyve ima įsivyrtauti teiginys, kad paskelbus dainų rinkinius kunigo nutolta nuo tautosakinės veiklos.

NEPAŽINTA FOLKLORISTO BIOGRAFIJOS PUSĖ

Po dviejų Suomijoje praleistų metų, per kuriuos atsiskleidė naujos kultūrinės ir kūrybinės potencijos, į Lietuvą grįžęs karo pabėgėlis paskiriamas kunigu į kaimišką parapiją. A. Sabaliauskas neatvirauja, kaip tuomet jautėsi. Visgi iškalbinga Pušaloto naratyvo pradžia: „Ir pradėjau aš klebonauti, atrpatęs nuo klebonavimo, nuo ūkininkavimo.“ Nors pasakodamas savo gyvenimo istoriją neeksponeuoja nusivylimo tokiu karjeros klostymusi, skaitant ją galima justi, kad atvykęs į Pušalotą nesijautė sugrįžęs namo, kaip po savotiškos tremties Lyvbėrzėje perkeltas į Nemunėlio Radviliškį. Tai patvirtina ir po poros klebonavimo Pušalote metų atvirumu pasižyminčiu laišku keipdamasis į Žemaičių vyskupijos vyskupą Pranciškų Karevičių: „Jei ne šiemet, tai kitais metais aš vistiek prašysiaus iš Pušaloto. Taigi gaila metų, mano išmanymu, veltui praleistų. Kada anais metais Jūsų Malonybė skyrėte mane į Pušalotą, arba kaip manėte į Girkalnį, mano širdis tuojau nujautė, kad ne į savo vietą patenku, bet maniau sau: gal priprasiu, gal įstengsiu apystovas pakreipti sau tinkamon vagon“ [58, 50]. Ir iš tiesų, suartėjęs su parapijiečiais, nesišalino parapijos gyvenimo. Be bažnytinio darbo, aktyviai ėmėsi visuomeninės veiklos, rūpinosi didelio ūkio reikalais. Grįžo ir prie etnokultūros, kuri jau apėmė ne vien folklorą, nors jį taip pat užrašinėjo. Pradėjo kaupti religinio liaudies meno rinkinį (ėmėsi kolekcionuoti į ūkininkų klėtis iš supuvusių koplytėlių patekusias šventųjų statulėles, geležinius kryžius) (20). Rūpinosi kitokios krašto istorijai svarbios medžiagos kaupimu, pavyzdžiui, vienais metais atsidėjęs užrašinėjo kaimų vietovardžius.

Tačiau ne Lietuvoje praleisti karo metai pakeitė kunigo kultūrinių interesų kryptį, meninės prigimties kūrėjo lietuviybės raiškai jau buvo per maža tik domėjimosi folkloru ar senojo etnografinio kaimo menu. Potraukis „raštams“ kunigą vis labiau kreipė į literatūrinį darbą: „[P]rie rašymo mane mano dvasia stumte stumia, ir jame aš randu savo laimę“ [58, 49]. Nematydamas galimybių Pušalote plėsti savo kultūrinės veiklos horizontų, neraminamas *Kalevalos* vertimo rankraščio likimo, bodėdamasis ir kaip dvasininką, ir kaip poetą slegiančiais didelės parapijos ūkio rūpesčiais, nurimus karo sukeltoms pasaulio perdalijimo suirutėms, pradeda dairytis kitos vietos. Su vyskupijos kurija jau derino persikėlimą į Geidžiūnus, mažą filijelę šalia Biržų, kur, manęs, ir parapijinio darbo turėsiąs mažiau, ir mažas ūkis ne taip varginsias, o „per tatai atliks daugiau laiko atsiduoti raštams“ [58, 49]. Tačiau, kaip teigia autobiografiniame pasakojime, „mano laimei tada, Lietuvai tebekovojant su įvairiais nepriklausomybės priešais, prisireikė prie Karo Ligoninės Kapeliono <...>. Man

(20) 1935 m. įsisteigus Bažnytinio meno muziejui ir kanauninkui padovanojus jam dalį savo rinkinio eksponatų, spaudoje informuota, kad „A. Sabaliauskas jau prieš Didįjį karą domėjosi mūsų tautos menu, daug surinko eksponatų“ [20, 609]. Akstiną kiek paankstinti dėmesį ir religiniam liaudies menu galėję lemti beįsigalinti A. Sabaliausko biografijos traktuotė, kai siekta pabrėžti dvasininko gana anksti įsisąmonintą kryptingą angažavimąsi etnokultūrinei veiklai. Kita vertus, toks sureikšminimas iš esmės nėra klaidinantis ar perdėtas, nes, susidomėjęs liaudies dainomis ir instrumentine muzika, jis iš tiesų dar kunigaudamas Kurše pradėjo kolekcionuoti „senovės liekanas“ – liaudies instrumentus, kurių komplektą 1910 m. padovanojo Lietuvų mokslo draugijos muziejui (beje, kartu pridėjo didelį geležinį kryžių), vėliau ir Rusijos imperatoriškajai geografijos draugijai [21]. Autobiografiniame pasakojime pateikiama informacija leistų manyti, jog sąmoningas siekis kaupti ir saugoti religinį liaudies dailės paveldą galėjo rasti kunigaujant Pušalote.

ir pasiūlė tą vietą užimti. Mielu noru griebiaus to pasiūlymo, sutikau ir iš Kurijos gavau paskyrimą. Krašto Apsaugos Ministerija ir sutiko su mano kandidatūra“ [21].

Karjeros pokytį linkstama pateikti tarsi paties gyvenimo pasiūlytą galimybę. Vis dėlto, prisiminus tuo metu kunigo turėtą kultūrinį (ir tautosakininko, ir literato) autoritetą, jo asmeninius ryšius – valdžios institucijos pageidavo minimose pareigose matyti būtent A. Sabaliauską [2, 55], – netektų abejoti šios aplinkybės ir Žemaičių vyskupo sprendimo sąsaja. Pažymėtina, kad prašydamas būti perkeliamas į kitą parapiją Pušaloto klebonas aiškiai įvardijo iš esmės vienintelę priežastį – norą turėti kūrybiniam darbui palankesnę aplinką:

Pasakysiu dar daugiau, nors ir pasirodytu per drąsu, bet manau, jog turiu teisę prie atvirumo, nes kalbu ne tik į savo Viršininą, bet ir į Tėvą ir Prietelių. Taigi sakau: tik mašiną galima dėti, kur patinka, žmogus gi gyvas organizmas; jei jo nepastatysi savo dirvoj, jisai jei nesunyks visai, tai skurs ir vaisiaus neatneš. Bus tiktai betikslis kankinimas. Ir kam iš to nauda? Dievo valia turbūt ir yra, kad kiekvienas atneštų vaisių iš tų dovanų, kurias jis kam suteikęs yra. Kaip tik aš čia jaučiuos nelaimingas, kad negaliu tverti kaip dailininkas. <...> // Taigi, Excellentia, daryk su manim kas tinkama, tik neatstumk manęs nuo dviejų dalykų: nuo bažnytinio darbo, kur man už viską brangiausias, gal būt ir delto, kad tuomet aš turiu reikalą su žmogaus širdžia, kas rašytojui be galo svarbu, ir nuo galimybės ramiai sau plūksna braižyti, kaip mano laumė man diktuoja [58, 51].

Perkėlimas į laikinąją sostinę, kur telkėsi pagrindinis Lietuvos kultūrinis gyvenimas, tenkino ir katalikybės, ir kultūros interesus. 1920 m. kovo 19 dieną, per šv. Juozapą, paskirtas Kauno karo ligoninės kapelionu šią tarnystę ėjo iki 1938 m., kai buvo pakeltas Lietuvos kariuomenės vyriausiuoju kapelionu. Kadangi Lietuvos karo dvasininkijos institucija įsisteigė tik 1919 m., dvasiškasis ganytojavimas kariuomenėje buvo, tikrąja to žodžio prasme, naujas dalykas: „dirbau, kaip išmaniau“, – prisimins rašydamas autobiografiją. Be tiesioginių kunigo pareigų (21), privalėjo prisidėti prie karių dorinio ugdymo, įvairiuose kursuose ir Karo policijos mokykloje skaitydamas tikybos ir doros paskaitas. Daug dėmesio skirdamas karių religiniam švietimui, kartu įgyvendindindamas jam visuomet rūpėjusį tikslą – priartinti žmogui gimtosios kalbos teises užtikrinančią Bažnyčios liturgiją, parengė keturių laidų sulaukusį kariams skirtą maldyną *Kario kataliko sielos draugas* (1923). Jausdamas, jog „atėjo tas laikas, kad visuomenei reikia duoti gyvesnio religinio maisto“ [21], ir taikydamasis jau prie labiau išprususio skaitytojo, lietuviu inteligento, imasi rengti ir kitas maldų knygas (22), 1932 m. išleidžia visai Lietuvos bažnytinei provincijai skirtą kancionalą (23).

(21) Sunkiausia Lietuvos karo policijos kapelionui tekusi pareiga buvo Karo teismo mirties bausme nuotėstų kalinių palydėjimas į sušaudymo vietą. Autobiografiniame pasakojime minima, kad 1921–1929 m. rankinį juodo medžio kryžių, kurį imdavo drauge su savimi lydėdamas pasmerktuosius, teko nešti dvidešimt kartų [21]; rengiant šios sunkios patirties atsiminimus publikavimui atrinkta devyniolika mirties bausmės vykdymo atvejų [49].

(22) A. Mažiulis pagrįstai teigia, kad kariams skirtą maldaknygę „drąsiai galima lyginti su Vakarų Europos geriausiomis maldų knygomis“ [34, 326]. Dalindamasis maldaknygių rengimo patirtimi, A. Sabaliauskas paliudys: „Paruošiau rankraštį kaip įmanydamas, imdamas pavyzdį iš vokiškų panašių maldaknygių, kurių net 3 pavyzdžius buvau gavęs iš Vyr. Kar. Kapeliono kun. A. Palubinsko.“ O inteligentų religiniam gyvenimui skirtą *Šlovinkim Viešpatį* rengė pagal pažįstamų iš Paryžiaus atsiųstų prancūziškų maldynų pavyzdį [21].

(23) *Cantionale pro tota provincial ecclesiastica Lituana*. Kaunas, 1932. Ir leidinio prakalboje, ir autobiografiniame pasakojime A. Sabaliauskas mini naudojęs kunigo Teodoro Brazio parengto kancionalo rankraščiu.

Rūpindamasis bažnytinio meno palikimu, įsitraukė į Lietuvos Katalikų Bažnyčiai oficialiai priklausiusio Bažnytinio meno muziejaus įkūrimo reikalus (plačiau žr. [19]). Pažymėtina, kad svarbų postūmį religine ir karitatyvine linkme kreiptai kultūrinei, visuomeninei, socialinei veiklai kauniškuoju gyvenimo laikotarpiu suteikė narystė Katalikų veikimo centro vyriausiojoje valdyboje.

Išskirtinį konfesinį veiklumą, kaip ir anksčiau, derino su „visa eile kitų lietuviškosios kultūros reikalų“ [34, 325]. Be pavienių eilėraščių, nepriklausomoje Lietuvoje pasirodė dramatis veikalas *Laumės* (1920), poema *Savu keliu ėjusiu Nemunėlio ir Apaščios vaizdai, Žalios Rūtos piešti* (1923). Tačiau bene ryškiausias šio laikotarpio akcentas Adolfo Sabaliausko biografijoje yra *Kalevalos* vertimo į lietuvių kalbą publikavimas 1922 m. (24). Jau vien valstybės parama vertimui (tai buvo Švietimo ministerijos leidinys) liudija, kad anuomet jis laikytas visuomenės kultūrinius poreikius turėjusiu užtikrinti veikalu [29]. Pristatant šį poeto darbą tarpukario Lietuvoje ir vėliau prasmieniai akcentai dėlioti pabrėžiant vertimo iš originalo svarbą, *Kalevalos* dvasios ir poetikos išsaugojimą, netgi kūrinio muzikinio skambesio perteikimą [36, 184–185; 63, 385–386] (25). Pats vertimas priskiriamas poeto Žalios Rūtos plunksnai ir paprastai minimas aptariant rašytojo literatūrinį palikimą [36; 34], nors simptomiška jį bent iš dalies susieti ir su folkloristiniais A. Sabaliausko interesais [68, 6; 62, 111]. Stasys Skrodenis į vertimą yra pažvelgęs per kiek neįprastą prizmę, sureikšmindamas tautosakininko, ne poeto, patirtį perteikiant originalaus kūrinio etnografinį koloritą, tautos mąstymo būdą, netgi išlaikant akademinę šio epo publikavimo tradiciją [63, 386]. Prie to, kas pasakyta, pridėtinos ir tvirtos (nėra abejonės, folkloristinės veiklos suformuotos) vertėjo pažiūros į teksto autentiškumą, pranokusios „XIX a. pab.–XX a. pr. klestėjusį, o tarpukariu vis dar dažną ir adekvačiu laikomą vertimo kaip tekstų adaptavimo supratimą“ [27, 93], į kurį, beje, buvo siūloma orientuotis ir jam [17, 311]. Ryškus profesionalaus požiūrio į verčiamo kūrinio autentiškumą pavyzdys galėtų būti A. Sabaliausko paliudytas rankraščio rengimo spaudai epizodas:

Nepasitikėdamas savo eiliavimu, buvau nuvykęs pas didįjį Maironį jo patarimų. Jis kiek paskaitęs, keletą posmų pabandė saviškai eiliuoti. Bet aš pastebėjau, kad jis dėl skambumo leidžia sau atsitolinti nuo originalo. Pav. vienoj eilėj pavartojo „šiaudini“ stogą, kas visai nesutinka su suomių namų statyba: ten šiaudų stogų nei būti nėra. Todėl rankraštį atsiėmiau ir ėmiau pats dailinti (26) [21].

Pasinėręs į darbų sukūrį, nenutolo ir nuo folkloro, nors istoriografinėje literatūroje, kaip minėta, įsitvirtinęs biografijos naratyvas dažniausiai pabaigiamas dainų rinkinių publikavimu, konstatavus, jog vėliau kunigo dėmesys tautosakai blėso. Tokia traktuotė įsigalėjo sovietmečiu. Kadangi nepriklausomos Lietuvos kariuomenės kapeliono gyvenimas ir veikla negalėjo būti tiriami (27), lietuvių folkloristikos istoriografijoje kaip

(24) Nacionalinio epo stokoję lietuviai, brandinę idėją jį sukurti ar, *Kalevalos* pavyzdžiu, sudėti iš liaudies dainų, turėjo išsivertę tik pirmosios ir antrosios suomių epo giesmių ištraukas. Minėtas giesmes iš rusų kalbos išvertęs Liudas Gira (*Vaivorykštė*, 1913, Nr. 1, p. 187–193) jas laisvai kupiūravo, sulietuvino, taikydamasis prie lyrinio lietuvių liaudies dainos pobūdžio [63, 384].

(25) Yra žinoma, kad vertėjas rengė antrą *Kalevalos* leidimą, tačiau prasidėjus okupacijoms ir karui jis taip ir neišėjo [50, 210; 62, 118–119].

(26) Dailino ne tik pats, bet ir kalbininkų Jono Jablonskio, Kazimiero Būgos, Stasio Dabušio padedamas [21].

(27) Nepalankiam kapeliono veiklos vertinimui sovietmečiu ypač atliepė jo dalyvavimas sušaudant mirties bausme nuteistus komunistus Rapolą Čarną, Kazį Giedrį, Juozą Greifenbergerį, Karolį Poželą [60, 427–428], sulaukęs ir viešų itin neigiamų, tendencingų komentarų [13; 23].

liaudies dainų-sutartinių rinkėjas ir tyrinėtojas A. Sabaliauskas pozicionuotas pasitelkiant tik spausdintus darbus, kurių buvo negalima nutylėti, kaip, beje, ir suomių epo *Kalevala* ar A. R. Niemio veikalo *Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai* vertimų.

Nauji archyvinų šaltinių ir publikuotų amžininkų atsiminimų paliudyti faktai leidžia tęsti sovietmečiu nutrūkusį folkloristo biografijos naratyvą, nors tenka konstatuoti, kad kunigo gyvenime „raštam“ įgyjant vis didesnę vaidmenį prie folkloro visomis pajėgomis jau negrįžta. Kaip nekrologe rašė Antanas Mažiulis, „[k]ritikų išvarytas iš dailiosios literatūros lauko visas jėgas paskyrė religinei“ [34, 326].

Tautosakinės veiklos šiuo laikotarpiu plėtotę reikėtų pradėti grįžtant prie M. Yčo laiško Žemaičių vyskupui ir primenant, kad kunigo Adolfo asmenyje buvo regimas Lietuvių mokslo draugijos sukaupto folkloro tvarkytojas, ir pasakyti, kad persikėlus į Kauną pageidautos talkos dėl istorinių aplinkybių jau nereikėjo. Neseniai susikūrusi Lietuvos valstybė nepaveldėjo jokios folkloristinę veiklą organizuojančios įstaigos, nes Draugijos archyve sukaupta tautosakos kolekcija buvo likusi Lenkijos okupuotame Vilniuje.

Folkloro rinkimo ir skelbimo iniciatyvas tuomet ėmėsi globoti Švietimo ministerija, nors dar stigo ir aiškaus, visuotinai priimto požiūrio į etnokultūrinį paveldą, ir finansavimo [12, 25–27]. Tarp pirmųjų iniciatyvų minėtinas sumanymas Švietimo ministerijos ir Lietuvių meno kūrėjų draugijos lėšomis „pradėti organizuotąjį sistematingą lietuvių folkloro rinkimą, be to dainų surašinėjimą (žodžių) sujungti su melodijų rinkimu“ [30]. Tarp liaudies dainoms ir melodijoms rinkti deleguotų penkių Lietuvių meno kūrėjų draugijos Literatų ir Muzikų sekcijų narių minima ir kunigo A. Sabaliausko pavardė; jis drauge su St. Šimkumi dainas ir tautinę muziką turėjo užrašinėti Biržų ir Papilio apylinkėse [31, 55] (28). Gal traukiamas prie įprastinio darbo, gal jausdamas pareigą jungtis prie tautosakos archyvo kaupimo, dedasi ir prie kitų vienkartinų išvykų užrašinėti folklorą. Suprantama, kiekvienas su savo folkloristinio darbo vizija ir intencijomis atėję atskiruoliai literatai ar muzikai svarbių impulsų organizuotam folkloro rinkimui suteikti negalėjo, o rimtesnio šios veiklos koordinavimo, specializuotoms kultūros, mokslo įstaigoms patiriant kūrimosi sunkumų ir trūkstant tokiam darbui pasirengusių specialistų, nebūta. Tačiau tai netrukdė tęsti pamėgtą veiklą individualiai.

Folkloro užrašinėjimo požiūriu kauniškasis gyvenimo laikotarpis buvo jau kitoks nei kunigaujant Nemunėlio Radviliškyje, kai kaimiškos parapijos klebono tiesiog gyventa tautosaka, jos rinkimui tapus tarsi antrąja profesija. Nėra abejonės, kad perkeldamas atsiminimus į autobiografinį pasakojimą nuoširdžiai teigia, jog tautosaka jam visuomet rūpėjo ir kiekviena proga naudojosi jos pasirinkti. Tik Kaune tos progos buvo retos ir jau kitokios: per pareigų gausą šis darbas dirbtas epizodiškai, paprastai derinant jį su poilsiu ir atostogomis. Tačiau visada dirbta ne atsainiai, o įsiklausant ir reflektuojant, ką ir kaip žmogus pasakoja ar dainuoja. Prisimindamas dainų užrašinėjimą Šventojoje rašė:

Apie 1925 m. vasarodamas Palangoje, su muziku St. Šimkum Šventosios uoste užrašinėjom dainas iš apylinkės žvejų: aš žodžius, jis gaidas. Nuostabus dalykas: tie žvejai namie kalbasi latviškai, o dainuoja, ypač ilgose savo žvejybos kelionėse valtyse, lietuviškai, pačias seniausias,

(28) Dokumente metai įrašyti ranka, paskutinis skaičius sunkiai įskaitomas. Vis dėlto iš Lietuvių meno kūrėjų draugijos Literatų sekcijos 1922 m. birželio 13 d. rašto Valdybai tuo pačiu, tautosakos rinkimo finansavimo, klausimu galima spręsti, kad ir tautosakos rinkimo ekspedicijos turėjo vykti tą pačią metų vasarą.

mūsų klasiškąsias dainas. Ar tai nereiškia, kad šie žmonės yra tikri lietuviai, tik sulatvėję, nes jausmo dalykai giliausiai sėdi žmoguje. Tų dainų, kurios tebėra mano archyve, užrašėm 10 [21].

Nesiimant nuosekliai revizuoti tautosakinių išvykų ir jų rezultatų, pažymėtina, kad Kaune apsigyvenusio aukštaičio nuo Biržų domėjimosi folkloru centre liko sutartinės. Prieš karą neįgyvendinęs dainų rinkinio recenzento Č. Sasnausko rekomendacijos užfiksuoti šias giesmes fonografu, apie 1925 m. įsigyja „mechaninį prietaisą“ ir patyrinėdamas, „kiek toli siekia Lietuvoje sutartinių giesmių vartojimas“, atostogų metu leidžiasi į ekspedicines keliones po sutartinių kraštą (29) [21]. Be intereso tęsti tautosakinės medžiagos užrašinėjimą, jau aiškiai įvardija ir mokslinį užmojį – nustatyti sutartinių paplitimo arealą, kai dar 1920 m. reflektavo save tik kaip gimtojo krašto poetinės liaudies kūrybos rinkėją. Minėtame epistoliniame tekste Žemaičių vyskupijos vyskupui dėstydamas argumentus, kodėl norėtų būti perkeliamas iš Pušaloto į Geidžiūnus (ne jam siūlomus Debeikius), pažymėjo, kad „Geidžiūnai kaip tik centre turtingo tautine tvėryba krašto <...>. Rinkime tos tvėrybos jau esu šį tą padaręs <...>, taigi ir šioj srity manau naudingai pasidarbuoti“ [58, 50] (taip pat žr. [57]). Tačiau nei naujais tiriamaisiais darbais, nei šaltiniais lietuvių folkloristikos istoriografijos jau nepapildė. Priežastis tikriausiai buvo ta pati, kurią įvardijo laiške *Biržų žinių* redakcijai, kai ši kreipėsi su prašymu parašyti ką nors apie krašto liaudies muziką: „[V]is netrūksta darbo, kurį dažnai tenka dirbti ir ne savo noru, taip kad kokiam nors didesniai dalykui dabar laiko visai neturėčiau“ [59].

To meto folkloristikos kontekste (kai Lietuvoje dar nebūta centralizuotų folkloro institucijų) tektų minėti A. Sabaliausko, kaip folkloristo, priimtą pareigą tarpininkauti jį besikreipusiems kaimyninių kraštų tautotyrininkams, pateikiant jų tyrimams aktualios lietuviškos medžiagos, kurią dažniausiai pats ir surinkdavo: „[K]aip lietuvių tautosakos žinovas, buvo žinomas daugeliui užsieniečių, ypač šiauriečiams. Kol mes neturėjome Lietuvių Tautosakos Archyvo [įsteigtas 1935 m. – V. D.], daugelis svetimtaučių kreipdavosi laiškais į kan. A. Sabaliauską, prašydami žinių tai apie vieną, tai kitą mūsų liaudies gyvenimo apraišką. Ir jo atsakymų mažas užuominas galima užėti ne vieno užsieniečio mokslo darbuose“ [34, 328]. Šiuos A. Mažiulio pateikiamus faktus (į Vakarų 1944 m. pasitraukęs etnologas palyginti neblogai pažinojo tarpukario Lietuvos folkloristinį gyvenimą) papildė archyviniai šaltiniai, liudijantys, kad kunigas skirdavo laiko ir tyrimų tikslais į Lietuvą atvykdavusiems folkloristams [21; 59].

Į tokį vientisą iš skirtingų šaltinių paliudijimų dėliojamą biografinį naratyvą natūraliai integruojasi iki šiol be jokio konteksto būdavę įvardijami gryni tautosakinės veiklos faktai: narystė 1935 m. įsteigto Lietuvių tautosakos archyvo taryboje ir 1913 m. suomių kalba išėjusio A. R. Niemio veikalo *Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai* vertimas į lietuvių kalbą [39], kuriuo, atrodo, bus rūpinis 1930 m. prie Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto sudaryta Tautosakos komisija (plačiau žr. [11, 84–85]). Netektų abejoti, jog sprendimai pasiūlyti išversti A. R. Niemio tyrimą ar pakviesti į Tautosakos archyvo tarybą priimti akademinuose sluoksniuose, kuriuose žinota apie trumpai referuojamą, tačiau tarpukariu viešajai komunikacijai skirtose biografijose dar nepateiktą folkloristo gyvenimo pusę: nors ir priežėgomis, bet tęsiamą tautosakos rinkimo darbą, aktyvius

(29) Tautosakos rinkimo išvykų medžiaga, atrodo, bus likusi nesutvarkyta ir neperduoti archyviniam saugojimui. Vienoje iš Kauno arkivyskupijos kurijos archyve saugomų bylų esama nemažai folkloro dalykų: dainų, tikėjimų, užkalbėjimų, patarlių ir priežodžių, pasakojamosios tautosakos (byla 618). Apie garso įrašus, tenka pripažinti, kol kas nieko nežinoma.

ryšius su suomių tradicinės kultūros tyrinėtojais. Juk jeigu A. Sabaliauskas būtų likęs Nemunėlio Radviliškio ar Pušaloto klebonu arba ėjęs tik Karo ligoninės kapeliono pareigas, vargu ar švietimo ministras prieš daugiau nei dvidešimt metų išleistų dainų rinkinių parengėją būtų įtraukęs į Tautosakos archyvo vadovui patariamąjį balsą turėjusią Tautosakos archyvo tarybą, paskirdamas jį ir šios vicepirmininku [32]. Tikėtina, kad brandinantis ir priimančias tokias sprendimus lėmė ne ankstesni kunigo nuopelnai, o vis dar aktyvi darbuotė ir pripažįstamas jo autoritetas folkloristikos srityje.

Apžvelgti folkloristinės veiklos faktai niekada netaps A. Sabaliausko kauniškojo gyvenimo laikotarpio akcentais. Tačiau lietuvių tautosakos mokslo istorijai pažinti jie ne mažiau svarbūs nei istoriografijoje įsitvirtinę spausdinti kunigo tautosakiniai darbai.

Visa su lietuvių nacionalizmu sieta plati kunigo veikla galėjo būti aptarta jam atminti ir pagerbti skirtuose amžininkų straipsniuose, kurie paprastai suteikia galimybę pažinti asmenį gyvento laiko kontekstuose, užfiksuodami vėliau sunkiai užčiuopiamas istorines detales. Tačiau Sovietų valdžios į Veliuoną 1949 m. išstremto altaristos mirtis 1950-ųjų sausio 11 d. (30) okupuotoje Lietuvoje buvo nutylėta. Pavėluotai iš nuogirdų sužinojus apie kanauninko netektį kukliais nekrologais ji pažymėta tik suomių ir į Vakarus pasitraukusių lietuvių, išsamesniam veiklos ir darbų pristatymui stokojusių ir jo raštų, ir gyvenimo faktų [34; 24; 75]. Nepaveldėjus bent kiek išsamesnio Adolfo Sabaliausko biografijos naratyvo dar tik tenka jį kurti, iš naujo atrandant šį Juozo Tumo kartos kunigą.

IŠVADOS

Folkloristikos istorijai priskirtinu tyrimu pristatoma kunigo Adolfo Sabaliausko biografija. Kunigo kultūrinė „visadirbystė“, Vinco Maciūno žodžiais tariant [33, 675], rėpė plačiau nei folkloristinė veikla, tačiau jo kultūrinio palikimo recepcijoje autoritetingiausiais laikomi būtent šios srities darbai. Jų aptarimui rinktis biografinį metodą paakino paprastai nesureikšminamas faktas, kad poeto, vertėjo, folkloristo, religinės literatūros rengėjo kultūrinės veiklos chronologinės ribos (XIX a. pabaiga–XX a. pirmieji dešimtmečiai) sutampa su intensyvaus modernios lietuvių kultūros formavimosi laikotarpiu. Pasitelkiant archyvinius dokumentus A. Sabaliausko biografijos interpretacija ir kreipiama taip, kad brėžiamas folkloristinės veiklos kontūras padėtų išsižūrėti į kunigą kaip į savo epochos kultūros žmogų.

Nuosekli A. Sabaliausko, kaip modernėjančios XIX–XX amžių sandūros dvasininkijos atstovo, gyvenimo ir veiklos analizė leidžia teigti, kad lietuviškai kultūrinei veiklai jį subrandino Žemaičių kunigų seminarijos aplinka. Būtent mokymosi seminarijoje metais susiformavo rusišką gimnaziją baigusio valstiečių kilmės jaunuolio santykis su tautinėmis ideologinėmis vertybėmis bei valstietiška kultūra. Pasirinkęs puoselėti lietuvišką kultūrinę tradiciją Žemaičių kunigų seminarijos ugdytinis visą gyvenimą sąmoningai derino kunigystę ir platų kultūrinį darbą, kuris apėmė ir folkloristinę veiklą, nors prireikė laiko, kad įsisąmonintų ją kaip aiškų kultūrinį tikslą. Į tautosakos rinkimą įsitraukęs dar studijų seminarijoje metais intensyviausiai šį darbą dirbo jau tapęs kunigu. Pagrindine jo folkloristinės veiklos interpretacijos paradigma tapo Nemunėlio Radviliškio laikotarpio darbai: šiaurietinio Lietuvos pakraščio muzikinę tradiciją pristatanti publikacija [21] ir spausdinti dainų rinkiniai – *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje* (1912), *Lietuvių dainų ir giesmių gaidos* (1916). Ypač pastarieji (pirmasis buvo parengtas kartu su suomių mokslininku Aukusčiu Robertu Niemiū) specialaus profesinio pasirengimo neturėjusiam

(30) Tokia data įrašyta mirties liudijime. Kitais duomenimis nurodoma 1950 m. sausio 14 d.

kunigui padėjo užsitarnauti tautosakininko vardą. Iki šiol lietuvių folkloristikos istorijoje jis dažniausiai ir reflektuojamas kaip tautosakos rinkėjas, parengęs ir išleidęs du dainų rinkinius, vienos pirmųjų studijų apie lietuvių tradicinę muziką ir muzikos instrumentus autorius. Tačiau archyvinių dokumentų ir publikuotų tekstų analizė atskleidžia, kad šiuo intensyviausiu tautosakinio darbo laikotarpiu A. Sabaliausko plačiau reikštasi tuo metu kaip tik besiformavusiame lietuvių folkloristikos lauke. Deja, nei šis aspektas, nei vėlesnė kunigo folkloristinė veikla nespėjo įsitvirtinti jo biografijos naratyve.

Sovietmečiu nepriklausomos Lietuvos kariuomenės vyriausiajam kapelionui sulaukus itin neigiamų ir tendencingų vertinimų, jo gyvenimas ir veikla negalėjo būti tiriami, todėl įsivyravo teiginys, kad paskelbus dainų rinkinius kunigo nutolta nuo folkloro.

Biografinis tyrimas į folkloristų akiratį sugrąžina iki šiol nereflektuotus A. Sabaliausko gyvenimo ir darbavimosi folkloristikos srityje tąsą paliudijančius faktus. Tenka pripažinti, kad naujos kultūrinės bei kūrybinės potencijos, taip pat su dvasininko tarnyste susiję pokyčiai (1920 m. jis paskiriamas Karo ligoninės Kaune kapelionu) nustelbė tautosakinį darbą. Vis dėlto tradicinė kultūra ir toliau liko kunigo dėmesio akiratyje, surandant laiko individualioms folkloro rinkimo išvykoms, tyrimų tikslais į Lietuvą atvykdavusiems ar dėl lietuviškos medžiagos į ją besikreipusiems užsienio folkloristams. A. Sabaliauskas neliko nepastebėtas ir to meto akademinuose sluoksniuose, pripažinusiuose jo autoritetą folkloristikos srityje.

Gauta 2023 09 18
Priimta 2023 09 27

Šaltiniai ir literatūra

- [1] ALEKSANDRAVIČIUS, Egidijus. *Giesmininko kelias*: monografija. Vilnius: Versus Aureus leidykla, [2004].
- [2] Apsaugos ministerijos Rikiuotės skyriaus viršininko Jurgio Kubiliaus 1920 03 17 raštas Žemaičių vyskupo kurijai. *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas*, mirusių kunigų bylos, b. 31, p. 55.
- [3] BALYS, Jonas. Naujas mūsų liaudies dainų rinkinys. Išleido Suomų Mokslo Akademija. *Draugas*, 1950, kovo 4, Nr. 51, p. 11.
- [4] BALTRAMAITIS, Silvestras. 1886 08 11 laiškas Stanislovui Didžiuliui. *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 1, b. D1067, l. 9–12.
- [5] [BASANAIVIČIUS, Jonas] Bs. J. Lietuviškos knygų. *Auszra*, 1884, Nr. 9, p. 309–313.
- [6] BIRŽIŠKA, M. Prof. A. R. Niemi prisimenant. *Lietuvių dienos*, 1955, Nr. 2 (51), p. 7.
- [7] BRADŪNAS, Kazys. *Kertinė paraštė*: kritikos ir kultūrinės publicistikos rinktinė. Sudarė G. Mikelaitis. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2017.
- [8] BRAZAITIS, Juozas. *Raštai. T. 4: Kultūros rūpesčiai. Kultūrininkai, teatras. Mokyklos klausimais*. Chicago: Į laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1983.
- [9] DANGERUTIS, A. [Merkelis Aleksandras]. Kan. A. Sabaliauskas-Žalia Rūta (70 m. amžiaus sukakčiai paminėti). *Naujoji sodyba*, 1943, Nr. 8, p. 197.
- [10] DAUGIRDAITĖ, Vilma. Aukustis Robertas Niemis ir lietuvių folkloristika: indėlio į disciplinos formavimąsi recepcija. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 2020, t. 43, p. 173–192.
- [11] DAUGIRDAITĖ, Vilma. Dar kartą apie Aukustį Robertą Niemį ir jo džiukų tautosakos rinkinį. Tekstologinis žvilgsnis. *Tautosakos darbai*, 2018, t. 55, p. 82–106.
- [12] DAUGIRDAITĖ, Vilma. Folkloristika nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940): istorijos metmenys. *Tautosakos darbai*, 2015, t. 50, p. 25–42.
- [13] GARONAS, A. Žalia Rūta šnabžda *de profundis*. *Švyturys*, 1960, Nr. 23 (287), p. 16–17.

- [14] GIEDA, Aurelijus. *Manifestuojanti Klėja: istorikai ir istorika Lietuvoje 1883–1940 metais*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017.
- [15] IVANAUSKAITĖ-ŠEIBUTIENĖ, Vita. Didžiosios dainų knygos: lietuvių dainynų mokslinės edicijos pradžienės brolių Juškų folkloro publikacijose. *Tautosakos darbai*, 2019, t. 57, p. 200–223.
- [16] YČAS, Martynas. 1918 05 15 laiškas Žemaičių vyskupijos vyskupui Pranciškui Karevičiui. *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas*, mirusių kunigų bylos, b. 31, p. 13–14.
- [17] JAKŠTAS, A. Musų poezija. *Draugija*, 1921, Nr. 9–10, p. 306–312.
- [18] JAKŠTAS, Adomas. Lietuvių dainos ir giesmės šiaurietinėje Lietuvoje D-ro A. R. Niemi ir kun. A. Sabaliausko surinktos. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae ser. B. T. VI. Suomalaisen Tiedakatemia Toimituksia*, XXIV+363 p. in 8-o. *Draugija*, 1912, Nr. 71–72, p. 285–286.
- [19] JANKEVIČIŪTĖ, Giedrė. Dar keli puslapiai Bažnytinio meno muziejaus istorijai. *Naujasis židyns-Aidai*, 2000, Nr. 3, p. 116–122.
- [20] Kan. A. Sabaliauskas – meno mecenatas. *Naujoji Romuva*, 1936, Nr. 31–32, p. 609.
- [21] Kan. A. Sabaliausko autobiografija: vieno žmogaus gyvenimas. *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas*, b. 623 (byla neturi išsines lapų numeracijos, todėl cituojant jų numeriai nenurodomi).
- [22] KATILIUS, Algimantas. Fribūro universiteto lietuvių studentų „Rūtos“ draugijos kronika. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 2016, t. 39, p. 225–327.
- [23] KEŽINAITIS, P. Taip mirdavo komunistai. *Mokslas ir gyvenimas*, 1959, Nr. 1(16), p. 4–7.
- [24] KOLUPAILA, Steponas. Netekome Žalios Rūtos! Kan. Adolfo Sabaliausko šviesiam atminimui. *Draugas*, 1951, geguž. 12, Nr. 113(289), p. 1.
- [25] Komisijos dainoms rinkti atsišaukimas. *Viltis*, 1909, gruodž. 16(29), Nr. 146, p. 3.
- [26] Kronika. Vilniūje. *Viltis*, 1910, liep. 13(27), Nr. 79 (414), p. 2.
- [27] KUČINSKIENĖ, Aistė. „Kultūros šventųjų“ paieškos. *Literatūra*, 2022, t. 64(1), p. 90–94.
- [28] LANDSBERGIS, Vytautas. *Česlovo Sasnausko gyvenimas ir darbai*. Vilnius: Vaga, 1980.
- [29] Lietuvių meno kūrėjų draugijos 1920 08 18 sutarties su Švietimo ministerija projektas. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 45–147, l. 8–10.
- [30] Lietuvių meno kūrėjų draugijos Literatų sekcijos 1922 06 13 raštas Lietuvių meno kūrėjų draugijos valdybai. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 45–397, l. 8.
- [31] Lietuvių meno kūrėjų draugijos valdybos 1922 07 04 raštas Švietimo ministerijai. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 45–147, l. 55, (nuorašas).
- [32] Lietuvių tautosakos archyvo vedėjo Jono Balio 1936 02 25 laiškas Adolfui Sabaliauskui. *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas*, mirusių kunigų bylos, b. 31.
- [33] MACIŪNAS, Vincas. *Rinktiniai raštai*. Sudarė J. Šlekys. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003.
- [34] MAŽIULIS A. Kan. A. Sabaliauskas-Žalia Rūta. *Aidai*, 1951, Nr. 7, p. 325–328.
- [35] MERKELIS, Aleksandras. *Juozas Tumas Vaižgantas*. 3-iasis (fotografuotinis) leid. Vilnius: Vaga, 1989.
- [36] MIŠKINIS, Antanas. *Rinktiniai raštai*. T. 3: *Darbai apie literatūrą, rašytojus. Autobiografijos. Laiškai*. Vilnius: Vaga, 1996.
- [37] NIEMI, A. R.; SABALIAUSKAS, A. Prakalba. *Lietuvių dainos ir giesmės šiaurietinėje Lietuvoje*. Dr. A. R. Niemi ir Kun. A. Sabaliausko surinktos. Ser. *Suomalaisen Tiedekatemia toimituksia. Annales academiae scientiarum fennicae*. Sarja B. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia, [1912], p. III–XII.
- [38] NIEMI, Aukusti Robert [be datos]. Laiškas Adolfui Sabaliauskui. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 12–4885, l. 1–2.
- [39] NIEMI, Aukusti Robert. Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai. Iš suomių kalbos vertė A. Sabaliauskas. *Mūsų tautosaka*, 1932, t. 6, p. 10–284.

- [40] NIEMI, Aukusti Robert. *Lituanistiniai raštai: Lyginamieji dainų tyrinėjimai*. Sudarė ir iš suomių kalbos vertė S. Skrodenis. Vilnius: Džiugas, 1996.
- [41] PALIULIS, Stasys. Kur siaudė skudučiai ir gaudė ragai. *Kultūros barai*, 1972, Nr. 6, p. 63–66.
- [42] Pirmasis Latvių-lietuvių vakaras. *Rygos garsas*, 1912, vasar. 11(24), Nr. 7, p. 2–3.
- [43] RAMOŠKAITĖ-SVERDIOLIENĖ, Živilė. Adolfo Sabaliausko įnašas į muzikinę folkloristiką. *Etninės muzikos ir kultūrinių ryšių puoselėtojas*: konferencija, skirta žymaus lietuvių folkloristo, poeto ir vertėjo kanauninko Adolfo Sabaliausko–Žalios Rūtos 45-osioms mirties metinėms, 1995 m. lapkričio 7 d.; pranešimai. Sudarė S. Skrodenis. Vilnius: [VPU I-klā], 1996, p. 23–29.
- [44] RÖMERIS, Mykolas. *Lietuva. Studija apie lietuvių tautos atgimimą*. Iš lenkų kalbos vertė Ž. Norkūnas. Vilnius: Versus aureus, 2006.
- [45] SABALIAUSKAS, A. Prakalba. *Lietuvių dainų ir giesmių gaidos*. Lietuvos šiaurės rytuose surinko kun. A. Sabaliauskas, Nemunėlio Radviliškio klebonas. Helsinki: Suomiių literatūros draugijos spaus-tuvė, 1916, p. V–IX.
- [46] SABALIAUSKAS, A. (par.). Pušaloto priežodžiai [et al.]. *Tauta ir žodis*, 1923, kn. 1, p. 316–333.
- [47] SABALIAUSKAS, A. Žiemų-rytiečių lietuvių tautinė muzika. *Lietuvių tauta*, 1911, kn. 2, d. 1, p. 96–108.
- [48] [SABALIAUSKAS, Adolfas]. Apie sutartines. *Metraštis arba kalendorjus 1906 metams <...>*. Peterburge, 1906, p. 66–68.
- [49] SABALIAUSKAS, Adolfas. *Juodasis kryžius, arba Palydėti pasmerktieji*. Spaudai parengė S. Skrodenis. 2-asis pataisytas leid. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006.
- [50] [SABALIAUSKAS, Adofas]. Prakalba [antrajam „Kalevalos“ vertimui]. Parengė [ir įžanginį žodį (p. 210) parašė] S. Skrodenis. *Tautosakos darbai*, 2002, t. 17(24), p. 210–221.
- [51] [SABALIAUSKAS, Adolfas] K. A. S. Rūta mūsų dainose. *Žemaičių ir Lietuvos apžvalga*, 1895, saus. 15, Nr. 2, p. 11.
- [52] [SABALIAUSKAS, Adolfas] Žalia Ruta. Sutartines ir musu muzikos inrankiai. *Dirva-Žinynas*, 1904, Nr. 4, p. 25–39.
- [53] SABALIAUSKAS, Adolfas. 1895 03 01 laiškas Juozui Tumui-Vaižgantui. *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 1, b. F54, 1 laiškas (byloje lapai nenumuoti).
- [54] SABALIAUSKAS, Adolfas. 1905 05 13 laiškas Eduardui Volterui. *Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 11 – 2.
- [55] SABALIAUSKAS, Adolfas. 1906 11 02 laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui. *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 1, b. D243, 1 laiškas (byloje lapai nenumuoti).
- [56] SABALIAUSKAS, Adolfas. 1913 10 30 laišakai Aleksandrui Dambrauskui-Adomui Jakštui. *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 1, b. D243, 5 laiškas (byloje lapai nenumuoti).
- [57] SABALIAUSKAS, Adolfas. 1920 01 31 laiškas Žemaičių vyskupijos vyskupui Pranciškui Karevičiui. *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas*, mirusių kunigų bylos, b. 31, p. 45.
- [58] SABALIAUSKAS, Adolfas. 1920 02 17 laiškas Žemaičių vyskupijos vyskupui Pranciškui Karevičiui. *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas*, mirusių kunigų bylos, b. 31, p. 49–51.
- [59] SABALIAUSKAS, Adolfas. 1943 12 08 laiškas „Biržų žinių“ redakcijai. *Kauno arkivyskupijos kuri-jos archyvas*, b. 633 (byloje lapai nenumuoti).
- [60] SABALIAUSKAS, Adolfas. 1949 04 06 laiškas LTSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmi-ninkui Justui Paleckiui. *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas*, mirusių kunigų bylos, b. 31, p. 427–428.
- [61] SKRODENIS, Stasys. Aukusti Robertas Niemis ir Lietuva. *Aukusti Robert Niemi. Lituanistiniai raštai: Lyginamieji dainų tyrinėjimai*. Sudarė ir iš suomių kalbos vertė S. Skrodenis. Vilnius: Džiugas, 1996, p. 13–25.
- [62] SKRODENIS, Stasys. *Profesorius Aukusti Robert Niemi ir Lietuva*. Vilnius: Margi raštai, 2018.

- [63] SKRODENIS, Stasys. *Suomija ir Lietuva: istorinių ir kultūrinių ryšių vagos*. Vilnius: Margi raštai, 2009, p. 384–391.
- [64] SLIUŽINSKAS, Rimantas. Lietuvių etnomuzikologinės terminijos ypatybės kun. A. Sabaliausko (1873–1950) moksliniuose darbuose. *Soter*, 2002, Nr. 7(35), p. 105–116.
- [65] SRUOGA, Balyš. *Raštai*. T. 9, kn. 2: *Tautosakos studijos kitomis kalbomis, 1924–1932*. Sudarė D. Linčiuviene. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.
- [66] STAKAUSKAS, Juozapas. *Naujieji nacionalizmai ir Katalikų bažnyčia Lietuvoje*. Sudarė A. Katilius. Vilnius: Aidai, 2003.
- [67] STAKAUSKAS, Juozas. *Trys lietuvių tautos pagrindai: iš atsiminimų*. Parengė G. Rudis. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2014.
- [68] STUNDŽIENĖ, Bronė. Adolfo Sabaliausko vieta ir reikšmė lietuvių folkloristikoje. *Etninės muzikos ir kultūrinių ryšių puoselėtojas: konferencija, skirta žymaus lietuvių folkloristo, poeto ir vertėjo kanauninko Adolfo Sabaliausko-Žalios Rūtos 45-osioms mirties metinėms, 1995 m. lapkričio 7 d.*; pranešimai. Sudarė S. Skrodenis. Vilnius: [VPU 1-klā], 1996, p. 4–12.
- [69] ŠEFERIS, Vaidas. Tautinė tapatybė lietuvių biografijose (Jonas Basanavičius, Jonas Šliūpas, Vincas Kudirka). *Literatūra*, 2006, t. 48(5), p. 45–76.
- [70] ŠENAVIČIENĖ, Ieva. *Dvasininkija ir Lietuvybė: Katalikų bažnyčios atsinaujinimas Žemaičių vyskupijoje XIX a. 5–7-ajame dešimtmetyje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005.
- [71] ŠIMONYTĖ-ŽARSKIENĖ, Rūta. Adolfas Sabaliauskas – pirmasis lietuvių liaudies instrumentinės muzikos tyrinėtojas. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*, 2005, t. 20, p. 697–709.
- [72] [TUMAS, Juozas] Tūmas J. Lietuvių Dainų ir Giesmių gaidos. *Lietuvių balsas*, 1917, lapkr. 17, Nr. 63(182), p. 4.
- [73] ŪSAITYTĖ, Jurgita. Dainų recepcija tautinio atgimimo laikotarpio lietuviškoje spaudoje. *Tautosakos darbai*, 2019, t. 58, p. 92–117.
- [74] VAIČIŪNAS, A. A. Sabaliauskas. Lietuvių dainų ir giesmių gaidos. Helsinkai. 1916 m. *Santara*, 1917, birž. 10, Nr. 22, p. 4.
- [75] VÄISÄNENAS, Armas Otto. Adolfas Sabaliauskas. 1973–1951(?). Iš suomių kalbos vertė S. Skrodenis. *Tautosakos darbai*, 2002, t. 17(24), p. 225–226.
- [76] Vaižgantas [Tumas Juozas]. Kun. Adolfas Sabaliauskas. *Laisvė: visuomenės, politikos ir literatūros laikraštis*, 1921, vasar. 25, Nr. 44, p. 2.
- [77] ŽALTAUSKAITĖ, Vilma. Apie lietuviybės idėją kunigo Juozo Tumo-Vaižganto pažiūrose. Iki 1904 metų. *Lietuvių Atgimimo istorijos studijos*. T. 8: *Asmuo: tarp tautos ir valstybės*. Sudarė E. Motieka, R. Miknys, R. Lopata. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 248–260.

VILMA DAUGIRDAITĖ

Priest Adolfas Sabaliauskas (1873–1950): Examining the Folklorist's Profile

Summary

The article is dedicated to the Catholic priest Adolfas Sabaliauskas (1873–1950), whose contribution to Lithuanian culture hardly requires an introduction. However, when he is remembered as a poet, folklorist, compiler of religious literature, or an art collector, the emphasis typically falls on the expansive range of his cultural endeavours or the specific results achieved in each respective field. The priest's broad range of activities related to Lithuanian nationalism has not been discussed due to historical circumstances. By employing the biographical research method, the investigation aims to consolidate the historical memory of Sabaliauskas as a folklorist and to present a more complete portrait of this person, who was a representative of the clergy on its way to modernisation at the turn of the twentieth century. The proposed interpretation of Sabaliauskas's biography enables us to ascertain that the Samogitian Priest Seminary prepared the priest of peasant descent not only for pastoral activities: it was during his years of study at the seminary that Sabaliauskas's relationship with national ideological values and peasant culture was formed.

Having chosen to nurture the Lithuanian cultural tradition, the graduate of the Samogitian Priest Seminary consciously combined his priesthood with a wide range of cultural endeavours, including active participation in folkloristic activities throughout his life. He became involved in collecting folklore during his years at the seminary, dedicating even more effort to this work after becoming a priest. The primary interpretation paradigm of the priest's folkloric activities is based on his works during his time in the village of Nemunėlio Radviliškis: the publication presenting the musical tradition of the north-eastern border of Lithuania and published song collections: *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje* (1912; Lithuanian Songs and Chants in the Northeastern Lithuania) and *Lietuvių dainų ir giesmių gaidos* (1916; The Notes of Lithuanian Songs and Chants). The last two works (the first of which was compiled together with the Finnish folklorist Aukusti Robert Niemi) earned the young priest the name of a folklorist despite his lack of special professional training. Even today, he is primarily recognised as a collector of folklore known for compiling and publishing two song collections. Analysis of archival documents and printed sources of the time reveals that during this most intensive period of folkloristic work, Sabaliauskas also made more diverse contributions to the developing field of Lithuanian folklore studies. Unfortunately, neither this aspect nor his later folkloristic activities were firmly established in his biographical narrative. During Soviet times, the attitudes towards the chaplain of the independent Lithuanian army were exceptionally negative and tendentious, and his life and work could not be subjected to scholarly study. Consequently, the prevailing claim was that after the publication of song collections, the priest distanced himself from folklore.

The proposed interpretation of Sabaliauskas's biography brings previously overlooked aspects of his life and evidence of his continued work in folklore to the attention of folklorists. However, it must be acknowledged that his new cultural and creative pursuits, as well as changes in his pastoral service (in 1920, he was appointed as the chaplain of Kaunas Military Hospital), led him to shift his focus away from folklore. Nevertheless, the priest continued his folkloristic activities: he found time for

individual folklore collecting expeditions and assisted foreign folklorists who visited Lithuania for research purposes or sought Lithuanian folklore material from him. These activities of Sabaliauskas did not remain unnoticed by the academic circles of the time, who acknowledged his authority in the field of folklore studies.

It should be noted that the folklorist's profile, as selected for biographical interpretation, reveals the intricate relationship between Sabaliauskas's folkloric and broader Lithuanian cultural activities and the national ideological values of the late nineteenth-early twentieth centuries, as well as the alignment of the priest's cultural interests with his priesthood.

Keywords: Adolfas Sabaliauskas, priest, folklorist, Lithuanian folklore studies, biography, national revival